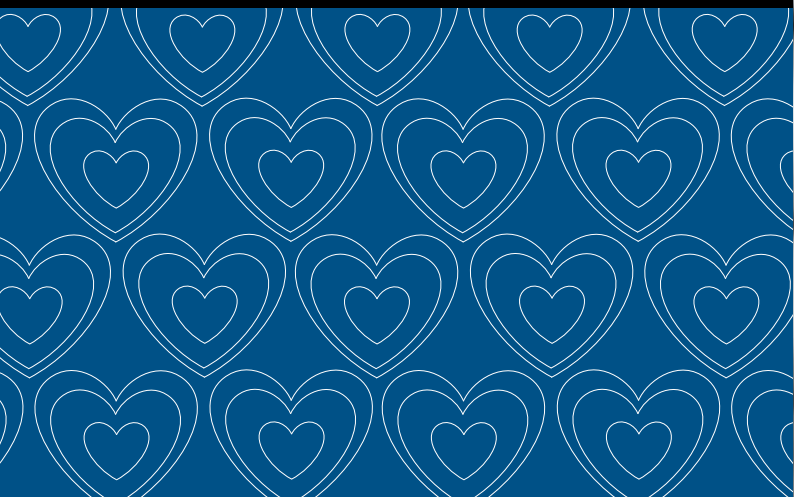

Stöd & Stimulans

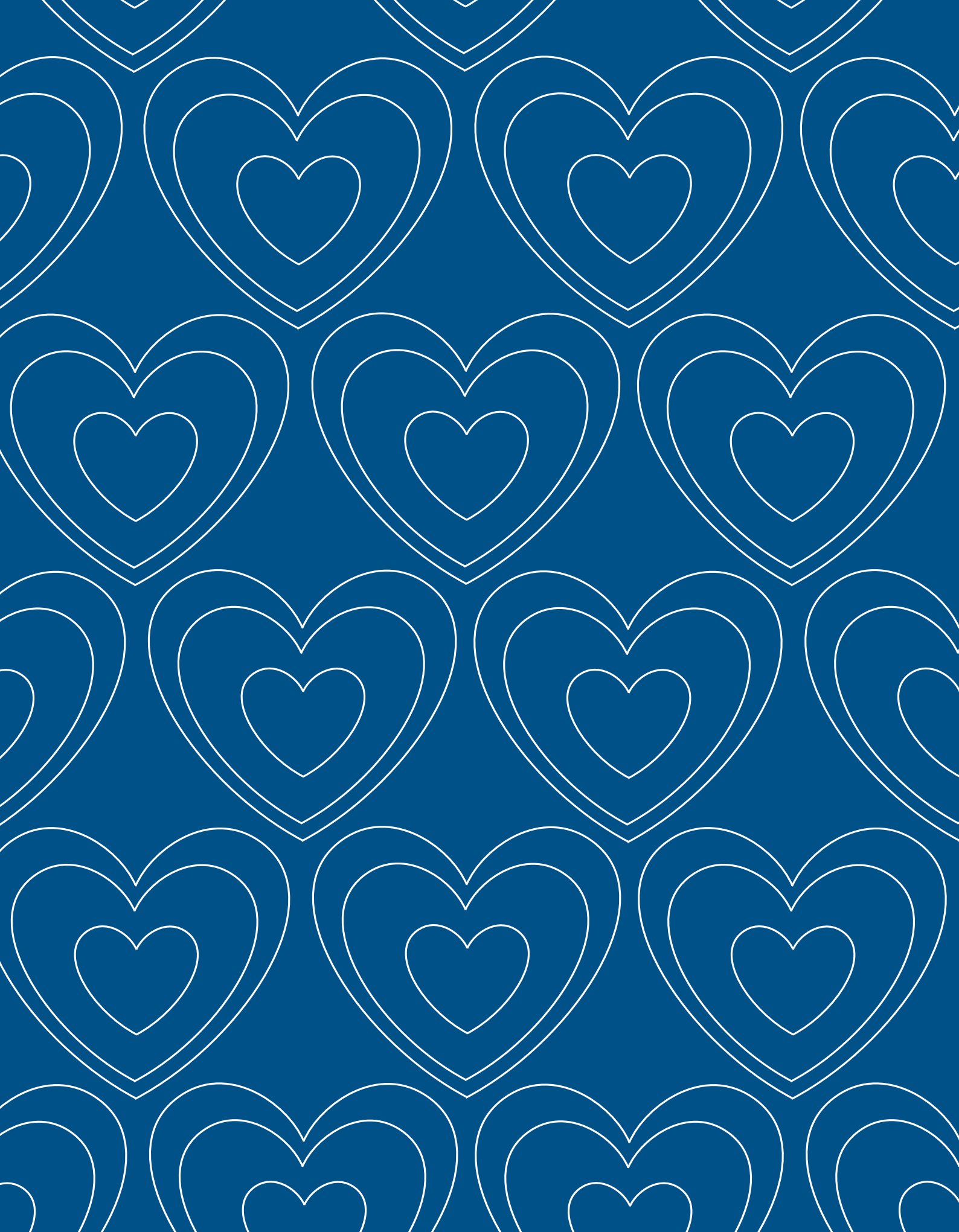

NR 2

Läsning lönar sig

Läsning och läsprojekt i Stockholms stad

En rapport från utbildningsförvaltningen

FÖRORD

Under tiden för Kompetensfondens satsningar inom det pedagogiska området i Stockholms stad 2004–2006, har flera stadsdelar intensifierat sitt arbete med att utveckla barns och ungdomars läslust och stimulera deras läs-, skriv- och språkutveckling genom en mängd olika utvecklingsprojekt.

Projektet har fokuserat på olika områden kring arbetet med barns/elevs läsutveckling i skolan. Det har handlat om fler böcker i klassrummet, bokinköp, att utveckla skolbiblioteket, utveckla ”bokprat” med olika elevgrupper, öka intresset för barn- och ungdomslitteratur hos lärare, öka intresset för samtal om böcker hos elever, stimulera tvåspråkiga barns/elevs läs- och språkutveckling, utveckla sätten att stimulera till läsning även bland äldre elever, att skriva och att använda olika media tillsammans med läsning, m.m. Projektet har inneburit så mycket mer än fokus på bara läsning. Denna sammanställning ger en bild av det mångfasetterade arbete som pågår inom området. Förhoppningen är att det ska kunna stimulera till ytterligare utvecklingsarbete och vara en källa till inspiration för andra pedagoger.

Ett stort tack till Birgitta Anstrin-Åstedt för hennes insatser inom området och entusiasm i sammanställandet av materialet.

Utbildningsförvaltningen vill marknadsföra de olika läsprojektet som pågått inom Stockholms stad och Kompetensfonden åren 2004–2006. Vi publicerar därför dessa i vår skriftserie under rubriken *Läsning lönar sig*.

Stockholm januari 2008

Kicki Berg
Projektledare
Utbildningsförvaltningen, Stockholms stad

FÖRFATTARENS TACK

De olika läsprojekten i denna rapport har varit ett värdefullt tillskott till området ”läsning” i Stockholms stad, i en vidare bemärkelse. De kompletterar varandra och förtjänar att lyftas fram. Förhoppningen med rapporten är att projektens erfarenheter ska nå ut och inspirera stadens lärare i arbetet med att uppnå läslust och språkutveckling hos alla våra elever.

Materialet, som legat till grund för denna rapport, utgörs till stor del av de olika projektens egna projektbeskrivningar och slutrapporter. Jag har även använt mig av material som skolor har publicerat på webben. En del material består av mina egna uppföljningar i form av telefonintervjuer med projektledare och projektmedarbetare. Jag har också tagit mig friheten att vid behov redigera materialet och omdisponera det efter strukturen i denna rapport.

Hjärtligt tack till alla projektledare och projektmedarbetare, som bidragit med material samt delat med sig av sina erfarenheter och sitt kunnande!

Maria Sturén	Lena Liljebjörn	Olle Sundin	Marie Julin
Christina Ernstsson	Lena Sällström	Marie Johansen	Karin Axell
Anna Engström	Kristina Odevall	Yvonne Littbrand	
Veronica Seth	Sophie Sjölund		

... och ni övriga, som har medverkat i projekten.

Stockholm 2007

Birgitta Anstrin-Åstedt
Projektledare ”Språk- och kunskapsutveckling i Stockholms stad”

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

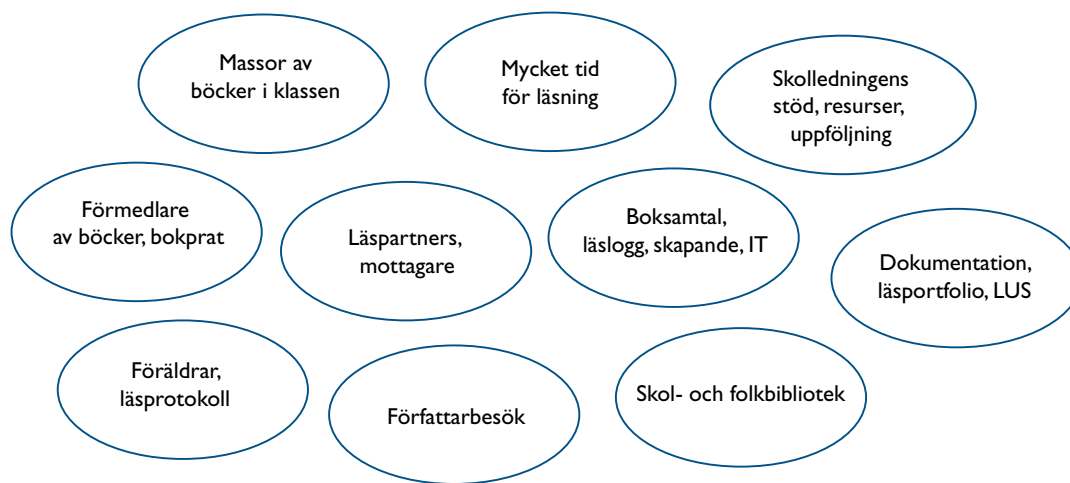
Inledning	9	Läs- och skrivinläring med datorn som verktyg	35
Massor av böcker i klassen	11	Att läsa på sitt andraspråk	37
Oxhagsskolan	11	Föräldrasamarbete	41
Igelbäcksskolan	11	Läsutveckling i bokflodsprogram	
Akallaskolan	12	– en sammanfattning	42
Skolor och bibliotek i Skarpnäck och Enskede stadsdelar	12	”Läslust” – en webbplattform för läsutveckling	44
Norrmalms stadsdelsförvaltning och stadsbiblioteket	14	Slutkommentar	45
Älvsjö skolor	14	Läraernas syn på Bokoxen	45
Vilka böcker ska man välja? Kommentarer	15	Andra läsprojekt	45
Att väcka läslust – bokprat	17	Vad forskningen visar...”Listiga Råven” – läsprojekt i Kvarmbyskolan, Rinkeby. Kort sammandrag	46
Skarpnäck-Enskede – projektet ”Läs”	17	”Kan effektiv läsinläring och läsutveckling göra skillnad?”	48
”Läsning lönar sig!” Kista	19	Lärforskning om litteracitet i mångkulturella skolor	49
Att medverka i elevers läsning. Samtal om läsupplevelser. Skrivande och skapande	21	Slutord	50
Igelbäcksskolan	21	Projektrapporter	51
Oxhagsskolan	24	Litteraturförteckning	52
Akallaskolan	25		
Better Reading Partnership, Älvsjö	27		
Bokoxen. Läsutveckling på Oxhagsskolan, en fördjupning	30		
Läs-kultur-språk, Norrmalm	33		

INLEDNING

De läsprojekt och goda exempel på barns läs- och språkutveckling, som pågått i Stockholm under senare år och under Kompetensfondens tid åren 2003–2006, har vuxit fram ur forskning och erfarenheter, inte minst från Nya Zeeland och Australien, men också från Reggio Emilia. Exempel på sådana projekt är ”Listiga Råven” på Kvarnbyskolan i Rinkeby, ”Kloka Ugglan” i Skärholmen och ”Bokoxen” i Kista, m.fl. De kurser om barns språk- läs- och skrivutveckling, som Lärarhögskolan i Stockholm anordnat för lärare och bibliotekarie har också haft stor betydelse.

De olika faktorer, som samverkar kring skolans arbete med att uppnå läslust för alla elever kan sammanfattas under rubrikerna:

De läsprojekt som pågått under Kompetensfonden har tillvaratagit kunskap och erfarenheter från tidigare forskning och olika projekt kring läsning och man har arbetat vidare och på olika sätt vidareutvecklat viktiga delar i arbetet med att skapa läslust hos eleverna. Projekten kompletterar varandra och förstärker det pågående läsutvecklingsarbetet i staden. De är väl värda att spridas vidare till andra skolor och områden. Utöver detta innehåller rapporten några teoretiska avsnitt kring bl.a. läsning på ett andraspråk och läsforskning. De projekt, som beskrivs i denna rapport är följande:

- Better Reading Partnership, Älvsjö
- Läs-kultur-språk, läsglädje, Norrmalm
- Läs! Skarpnäck-Enskede-Årsta
- Läsning lönar sig, Kista
- Läslust, ett projekt på webben inom Stockholms stadsbibliotek
- Läs- och skrivinlärning med datorn som verktyg, Östermalm

MASSOR AV BÖCKER I KLASSEN!

OXHAGSSKOLAN

För att stimulera läsintresset i Oxhagsskolan i Akalla har barnen under flera år fått bada i böcker från år 1, enligt Maria Sturén, projektledare och biträdande rektor. Detta är ett arbetssätt, som inleddes 1998 med projektet ”Bokoxen”, men som nu vidareutvecklades särskilt för eleverna i år 4–5 under Kompetensfondens projekt. I klassrummet har man massor med böcker, som i början köptes in med hjälp av projektpengar. Numera brukar skolan avsätta minst 25 000 kronor varje år till inköp av barn- och ungdomslitteratur. Man köper också in faktaböcker. Man arbetar inte längre med läsläror, bara härliga barnböcker. Man fyller klassrummet med barnböcker, från bilderböcker och små häften med få meningar i, tillsammans med ”Big books” för de yngsta, till s.k. kapitelböcker för dem, som kommit längre i sin läsutveckling. Man har skaffat bokhyllor runt om i klassrummet, där böckerna arrangeras efter textens svårighetsgrad.

IGELBÄCKSSKOLAN

Under projektet ”Läsning lönar sig” arbetade en lärare, Christina Ernstsson, på halvtid som litteraturpedagog i år F–5 och som projektledare på skolan. Ett av målen med projektet var, att under projekttiden skapa ett modellbibliotek för Kista skolor på Igelbäcksskolan. På skolan fanns goda lästraditioner sedan många år. Läsinläring med hjälp av skönlitteratur var redan ett naturligt inslag i verksamheten. Elever och pedagoger arbetade ofta utifrån skönlitteraturen, även i ämnena. Dessa traditioner kunde man utgå ifrån i projektet. Hela skolans bokbestånd är digitalt katalogiserat med hjälp av Winbibs databas, dvs. alla läromedel, skönlitteratur, faktaböcker och media finns inlagda i databasen, vilket gör att man snabbt kan se vilka böcker man har tillgång till på skolan, antalet exemplar och var på enheten böckerna finns, ev. vem som för tillfället har lånat dem. Språk- och läsutvecklingsarbetet och det litteraturpedagogiska arbetet under projektet skedde med skolbiblioteket som verktyg.

I biblioteket fanns tillgång till all litteratur. Litteraturpedagogen tog fram listor på böcker som passade för de olika klasserna, gjorde nyinköp, katalogiserade och lånade ut böckerna. Boklådor gjordes i ordning till klasserna. Alla elever fick möjlighet att låna hem böcker. Det gjordes inköp av viss pedagogisk litteratur i ämnet som inspiration för arbetslagen (se litteraturförteckningen).

Inför bokinköpen blev eleverna i varje klass tillfrågade om vilka typer av böcker de tyckte mest om och vad de ville läsa mer av. Utifrån det, och med tanke på vilka temaområden som skulle läsas, gjordes inköpen. Till en del böcker inköptes även boken inläst på cd på svenska, eftersom vissa elever, som t.ex. har ett annat modersmål än svenska eller inte har uthållighet att läsa en längre bok, ska ha samma möjlighet som sina kamrater till erfarenhetsutbyte kring litteratur och läsupplevelser, eftersom det är en del av elevernas sociala kultur. Att ha hört boken gör att man kan delta i diskussioner och förstå sociala företeelser med anknytning till det lästa.

Litteraturpedagogen tog också del av de bokpresentationer av nytugiven litteratur som ägde rum på BTJ och Biblioteksenheten och förmedlade till kolleger på skolan. Dessutom gjorde hon en sammanställning av sina tidigare erfarenheter av litteratur, som fungerat bra att arbeta med i de olika årskurserna. Viss litteratur köptes in i halv- och helklassuppsättningar för att kunna användas med hela grupper. Hon diskuterade också titlar tillsammans med barnbibliotekarien Marianne Schärman på Kista bibliotek, och gjorde inköp av böcker som särskilt passade för elever i området. Det som hela tiden kändes viktigt var att hitta litteratur, som eleverna skulle känna igen sig i, så att de skulle kunna knyta an till sina egna erfarenheter. Skolan har många elever med rötter i andra kulturer. Eleverna lever i en ny kultur i Kista, som på många vis är komplex och motsägelsefull, då olika kultu-

rens värderingar ställs mot varandra. Eleverna utsätts för media i olika former och har inte alltid insikt om hur samhället har utvecklats under de senaste årtiondena, eller kan se på utvecklingen med kritiska ögon. Där kan litteraturen vara en källa till kunskap.

AKALLASKOLAN

Skolan ville höja språk-, läs- och kommunikationsnivån hos sina elever. Detta skulle vara en fortsättning och vidareutveckling för äldre elever av läsning enligt modell ”Bokoxen”, som man tidigare haft i Oxhagskolan. Eleverna skulle bada i böcker. Pedagogerna fick boktips vid några tillfällen, som utmynnade i att skolan köpte in flera nya böcker som placerades i klassrummet. Samtidigt ville man öka samarbetet mellan skolan och folkbiblioteket, enligt Lena Liljebjörn, barn- och ungdomsbibliotekarie på Akalla bibliotek och i projektet.

Marie Julin, lärare i svenska på Akallaskolan berättar:

”En vinst med projektet är den kontakt Lena Liljebjörn (barn- och ungdomsbibliotekarien) och jag har etablerat. Jag har alltid önskat samarbeta med någon, som liksom jag brinner för att arbeta med barn och ungdomslitteratur. Lena har varit till stor hjälp då hon sökt efter lämplig litteratur inför olika projekt och temaområden i min undervisning. Hon har även hjälpt mig med att skaffa fram uppsättningar av böcker, vilket kan vara nog så tidsödande. Jag har konsulterat och diskuterat med bibliotekarierna vid bokinköp. Dessa personer har blivit en naturlig tillgång och underlättat min vardag. Ett av målen i min undervisning är att göra biblioteket till en naturlig plats för mina elever. Tillgång till skönlitteratur i klassrummet är givetvis en ovärderlig och nödvändig faktor för att skapa läslust. Att sedan få möjlighet att tillgodose elevers önskemål vid inköp bidrar till att eleverna känner, att de har inflytande över innehållet i sin undervisning. Min uppfattning är, att tillgången till böcker i klassrummet möjliggjort och underlättat arbetet med läsning för såväl mig som eleverna. Fyra klasser i årskurs 8 har nu tillgång till skönlitteratur i klassrummet. Nu kan jag med lätthet organisera arbetet med läsning i läsgrupper, eftersom jag har flera exemplar av samma titel tillgängliga. Att de har egen litteratur i klassrummet bidrar till självständighet, eftersom de själva kan påverka vad de vill läsa och inte är beroende av mina val. För vem har inte hört hur tråkigt det är att läsa någonting som fröken valt! Tusen tack för att vi fick vara med i detta mycket lyckade projekt.”

SKOLOR OCH BIBLIOTEK I SKARPNÄCK OCH ENSKEDE STADSDELAR

Projektet ”Läs” startade våren 2005 på initiativ av Skarpnäcks bibliotek, som ett läsprogram med inriktning på ny barn- och ungdomslitteratur, riktat till lärare i Skarpnäck-Enskede skolor, och först med medel från det statliga litteraturstödet, enligt projektledaren, barn- och ungdomsbibliotekarie Marie Johansen, Skarpnäcks bibliotek. Man bjöd in lärare i årskurs 4 respektive 7 och fokuserade enligt önskemål på nytgiven barn- och ungdomslitteratur lämplig för åldersgrupperna. Projektet utformades som läsecirklar i två grupper, en för åk 4-lärare och en med åk 7-lärare, och med två barnbibliotekarier från stadsdelarnas bibliotek i varje grupp. Man hade en träff per grupp och månad (på eftermiddagar kl. 15.00–16.30). Ett antal titlar lånades ut varje gång, och gången där-efter presenterades böckerna och diskuterades. Varje träff innehöll således både presentation och diskussion av lästa böcker. Vid varje tillfälle diskuterade man 3–4 böcker, och deltagarna fick sedan samma antal nya böcker att läsa till nästa gång. Man diskuterade med behållning böckerna utifrån kvalitet och användbarhet och hur

böckerna fungerat för målgruppen. Lärarna tog med sig böckerna tillbaka direkt ut i klassrummen, där de fick stanna. De kunde alltså utnyttjas maximalt i klasserna och alla lärare fick en bra återkoppling på hur väl en bok fungerat och för vilka elever den passat. Efter projekttidens slut stannade böckerna i skolorna, en stor bonus för både lärare och elever. Under projektets gång växte beståndet, och böckerna var hela tiden tillgängliga för deltagarna i projektet och endast dem. Som en ytterligare bonus hade man förstärkning via Cirkulationsbiblioteket, Mediateket, som köpte in klassuppsättningar utifrån projektdeltagarnas önskemål. Dessa uppsättningar var under ett års tid vikta för projektet och kom då även friskolorna till del.

En fortsättning och vidareutveckling av detta läsprojekt skedde under hösten 2006. Då bjöds både nya och tidigare deltagande lärare in att delta i projektet, nu kring tvåspråkiga elevers läs- och språkutveckling och med medel från Kompetensfonden. Lärarna delades upp i tre olika grupper: en grupp av lärare i åk 0–3, en grupp lärare som undervisande i åk 3–5 och en grupp för lärare i åk 6–9. Några lärare hade svenska som andraspråksutbildning, fyra var skolbibliotekspersonal. Sju barn- och ungdomsbibliotekarier från folkbiblioteken deltog i grupperna. En del av syftet med projektet "Läs" blev nu att hitta bra böcker för flerspråkiga elever. Man såg stora behov av nytänkande på det området, inte minst för att man i stadsdelarna har många elever med rötter i andra länder.

Många guldorn vaskades fram. Genom diskussionerna i grupperna kunde man också ringa in de kriterier, som gör en bok bra för målgruppen. Alla, lärare och bibliotekarier, behövde förkovra sig i flerspråkiga elevers läsutveckling och i vilka böcker, som är lämpliga för dem. Det kunde självklart vara lättlästa böcker, men man såg att det likaväl handlade om innehållsmässiga aspekter (se avsnittet, "Att läsa på sitt andraspråk"). I urvalet av böcker ingick både lättlästa böcker och böcker som beskriver en verklighet, som eleverna känner igen. Äldre utgivningar varvades med nyare, då det fanns ett sug efter nya böcker hos alla elever. Inköpen sköttes av projektledaren, i samråd med erfarna barnbibliotekarier inom Stockholms stadsbibliotek via sedvanliga inköpskanaler, men ett stort antal böcker inhandlades på "Bokspindeln", en bokhandel som har specialiserat sig på böcker för barn på andra språk, och som säljer böcker från många andra språkområden än enligt det gängse utbudet. Några böcker var parallellspråkiga.

"Den långsiktiga nyttan/effekten med att förbättra läsförståelsen samt öka elevers möjligheter till fortsatta studier kan inte mätas inom ramen för projektet. Det har också varit svårt att mäta i vilken utsträckning barn och ungdomar blivit mer intresserade av att läsa, men vi har lärarnas ord på att den ökade tillgången till böcker, inte minst för tvåspråkiga elever, gav stor skjuts", enligt Marie Johansen, som gjort en utvärdering av projektet 'Läs!'."

Här följer några exempel på frågor och svar från de deltagande lärarna:

Läser eleverna mer sedan du kommit med i projektet? Har det påverkat eleverna på något sätt?

"Ja, enormt stor skillnad, (de) lånar och läser mycket mer."

"Eleverna är verkligen jätteintresserade. Man märker hur mycket roligare det blir när man kan erbjuda nykomna och helt fräscha böcker."

"Ja, de läser mer och är nyfikna på nya böcker."

Lånar eleverna mer böcker på något bibliotek?

"De lånar mycket mer, upptäcker böcker av samma författare."

"Eleverna lånar böcker i skolan och vi har vid flera tillfällen varit på stadsbiblioteket i Skarpnäck och Bagarmossen tillsammans. De inspireras av de böcker jag tipsar om och läser för dem och letar upp andra titlar av samma författare."

NORRMALMS STADSDELSFÖRVALTNING OCH STADSBIBLIOTEKET

Projektet ”Läs-kultur-språk”, har enligt Anna Engström, projektledare, Norrmalms stadsdelsförvaltning, pågått som ett samarbetsprojekt mellan Stockholms stadsbibliotek och pedagoger från förskola och skola (upp till år 9) på Norrmalm. En kurs ”Läsglädje” för pedagoger genomfördes ht-05 – vt-06. Kursens mål var att skapa goda förmedlare av litteratur för barn och unga. Pedagogerna läste massor av barn- och ungdomslitteratur för egen del och stimulerades att arbeta mer med läsningen, litteraturen och språket i förskola/skola.

Alla sa att de böcker de fick tillgång till genom kursen också blev tillgängliga för barnen/eleverna. Lärarna hade böcker överallt i klassrummet. De arbetade mycket med skönlitteratur, valde mer aktuella titlar, framför allt av ungdomsböcker. Boxar fanns tillgängliga med film, bok och annat material kring ett tema. Eleverna sa efter projektet, att de läst mer och har haft tillgång till nya böcker på ett annat sätt än tidigare, vilket har stimulerat dem till att läsa mer. Genom kursen fick lärarna upp ögonen för det utvidgade språkbegreppet, genom de olika media som kursen tog upp: film, musik, bild och bok.

ÄLVSJÖ SKOLOR

Projektet ”The Better Reading Partnership” – BRP, anordnade kurser i Älvsjö för olika kategorier personal i skolan, såsom fritidspedagoger, skolskötare, skolbibliotekarier, kamratstödjare m.fl. samt föräldrar. Enligt Lena Sällström, projekt- och kursledare, Långbrodalsskolan, var målet med kursen att deltagarna skulle bli frivilliga ”läspartners” till enskilda elevers läsning; träffa dem tre gånger i veckan och lyssna, samtala, stötta, anteckna elevens framsteg enl. en viss modell, ”löpande noteringar” (Running Records). *”Det var mycket positivt att vi fick ett startpaket med böcker”* ansåg en deltagare. Projektet vände sig till elever från grundskolans första år och ända upp i gymnasieskolan. Där hade man önskat sig ännu fler böcker till sina elever. *”Jag har varit fullastad med böcker, lättlästa och roliga, så att de inte ska komma av sig i läsningen, utan snabbt kunna byta bok om de tröttnar”*, berättade Karin Axell, en av de deltagande gymnasielärarna.

LTUG – ”Läsning på talets och upplevelsens grund” är en vidareutveckling av LTG som Lena Sällström i Älvsjö också har utvecklat och spridit efter besök i Nya Zeeland, där hon blev så inspirerad att hon ville anpassa den nya zeeländska modellen till svenska förhållanden.

De viktigaste inslagen i LTUG, enligt Lena, är de upplevelser barnen får vid läsningen och tolkningen av bilderna och berättelserna. Det leder till nyfikenhet och läsglädje. Dessa upplevelser är utgångspunkt för samtalen och skrivandet. Man arbetar i små grupper om fem elever. Det ger god språkträning och berikar ordförrådet. Från förskoleklass satsar man på läs- och skrivundervisning. Hon uppmanar också förskolorna att arbeta med språkutveckling. En hörnsten i metoden är att arbeta med förebyggande insatser. Lena brukar använda sig av läsutvecklingsschemat, LUS. Hennes modell bygger på tidig upptäckt av elever som inte knäckt läskoden och på tidiga insatser i form av intensivtränings-program liknande ”Reading Recovery”. Det gör det möjligt att, redan innan barnen upplevt att de misslyckats, kunna sätta in intensiv en-till-en-undervisning. Det är på så sätt arbetet kopplas till BRP. En annan hörnsten är de nivågrupperade böckerna och metoden ”löpande noteringar” som gör det möjligt att erbjuda eleverna böcker på rätt nivå.

LTUG börjar användas i förskoleklassen, där barnen börjar läsa små böcker. Ju fler läserfarenheter barnen får före skolåldern, desto lättare kommer den fortsatta läsutvecklingen att gå, säger Lena. Hon har ett väl utarbetat program för läsning och uppföljning på Långbrodalsskolan. LTUG har ett eget bibliotek med mer än 1 500 böcker. Dessa böcker är organiserade efter svårighetsgrad, är lixade (=enligt läsbarhetsindex) och nivåer i LUS-schemat och ligger i boxar. Boxarna är märkta med färgerna ljusblå, gul, blå, röd och vit. Böckerna är planerade

för att användas för maximalt fem elever i en grupp. Fem elever är en bra storlek på en grupp. Då hinner man både laborera med ord, lyssna på alla när de samtalar om bilderna och läser texten.

Fyra gånger per år LUS:as eleverna. Grupperna av elever blir aldrig statiska, utan följer elevens läsutveckling. Under den s.k. språktimmen i förskoleklassen arbetar eleverna mycket med att skriva och rita egna sagoböcker. Det gör man hela året. Språktimmen innehåller också sagoläsning, läsning med storböcker, dikteringar, arbete med sagopåsar m.m. Långbrodalsskolan har tydliga, uppföljningsbara mål för vad ett barn bör klara av efter ett år i förskoleklass. *"Enda vägen till att bli en god läsare är att läsa"*, säger Lena. *"Läsforskaren Ingvar Lundberg menar att det krävs 5 000 timmar av läsning, för att bygga upp sin läs- och skrivförmåga."*

VILKA BÖCKER SKA MAN VÄLJA? KOMMENTAR.

De deltagande lärarna i projektet poängterar, att som lärare behöver man ägna mycket tid åt att orientera sig bland all den skönlitteratur i form av barn- och ungdomsböcker, som kommer ut. Det gäller att finna titlar, som kan skapa läslust hos just de egna eleverna, som man själv bäst känner. Men det kan också vara viktigt att tillsammans med sina elever, genom gemensamma läsoplevelser i klassen, utvidga sina erfarenheter och sina referensramar. Detta var en iakttagelse man gjorde i Rinkebyklassen i "Listiga Råven"-projektet. Genom skönlitteraturen – och genom faktaläsningen – vidgades elevernas omvärldskunskaper. Även elever med svenska som modersmål behöver komma i kontakt med den multietniska barn- och ungdomslitteraturen, som beskriver en annan kulturell miljö än den de är vana vid.

Olika media kan också bidra till att uppnå en djupare läsförståelse. Genom att t.ex. se en film som anknuter till innehållet i en bok, kan eleverna få kunskaper om olika miljöer, olika sociala sammanhang och olika tidsepoker, som kan underlätta deras läsförståelse av en viss bok. I läsprojektet på Norrmalm arbetade man, enligt Anna Engström, med olika media genom att använda tematiska väskor, Mediaguider, ett gränsöverskridande läromedel, där kommunikation och kunskap deltar i en kreativ process. Mediaguider innehåller temabeskrivningar, bildkonst, litteratur, film och radioprogram (se www.mediaguider.com).

I alla skolor finns idag elever med ett annat modersmål än svenska. För att eleverna ska förstå texten i en barn- eller ungdomsbok, behöver den ha ett innehåll, som eleverna är bekanta med eller blir presenterade. Att fundera över vilka kunskaper och erfarenheter eleverna bär med sig i bagaget behövs, när läraren ska presentera nya böcker. Läraren behöver också kunna bedöma vilka språkkunskaper i svenska, som krävs för att en viss elev ska kunna klara av att läsa en viss bok med behållning. Bibliotekstjänst har gett ut en bok, "Pärlor på svenska", som snart kommer ut med en ny, reviderad upplaga (se litteraturförteckningen). I denna bok ges en introduktion till hur det är att läsa skönlitteratur på svenska – när det inte ens är ens modersmål. I boken ges också förslag på arbetssätt och på litteratur för olika åldrar – med språkligt sett olika svårighetsgrad. Det gäller t.ex. att hitta böcker, som inte är för svårlästa för elever, som nyligen kommit till Sverige, men som behöver få läsa en bok med ett innehåll, som passar dem rent åldersmässigt. I "Pärlor på svenska" presenteras böcker för olika åldrar och elever på olika språknivåer i svenska som andraspråk.

När det gäller val av litteratur, bör läraren också ha med genre-perspektivet. Elever behöver få komma i kontakt med texter med olika syften och innehåll, få upp ögonen för hur författare skriver utifrån olika avsikter med sitt skrivande. Därför har eleverna i de olika läsprojekten även läst olika genrer, som faktatexter, skönlitteratur, poesi, tidningsartiklar, insändare o.s.v. Att med lärarens hjälp få diskutera olika författares uttrycksätt och mål med sitt skrivande, genom att t.ex. tillsammans få granska de egna läromedlen, skapar ett kritiskt förhållnings-sätt och lingvistisk medvetenhet och bidrar till elevernas språk- och kunskapsutveckling (Kuyumcu, 2004).

ATT VÄCKA LÄSLUST – BOKPRAT

SKARPNÄCK-ENSKEDE – PROJEKTET ”LÄS”

På folkbiblioteksfilialerna pågår dagligen bokprat med skolklasser, berättar projektledare Marie Johansen. Barnbibliotekarier tipsar om bra böcker för respektive åldersgrupp. Att väcka engagemang och läslust kring ny barn- och ungdomslitteratur hos lärare, bibliotekarier och skolbibliotekarier i stadsdelarna, och att förse dem verktyg att kunna förmedla bra böcker till sina elever, var ett mål för projektet ”Läs!” i Skarpnäck-Enskede. Fler barn och ungdomar skulle, genom en ökad tillgång till bra skönlitteratur, bli mer intresserade av att läsa och därmed utveckla läsförståelse, tanke och språk.

Genom det här projektet blev många lärare, i ett nätverk kring eleverna, mer intresserade av att förmedla bra barn- och ungdomslitteratur till sina elever, även nyutkommen sådan. Med detta menades att lärare både fick kunskap om böckerna, och övning i att kunna tala om och för dessa böcker. Detta gällde inte minst böcker för de flerspråkiga eleverna. Syftet var också att ge kompetensutveckling till lärare i svenska som andraspråk, så att de i samverkan med barnbibliotekarierna i stadsdelarna bättre kunde stödja och stimulera tvåspråkiga elevers språk- och läsutveckling framöver.

- Hur kan man hitta bra böcker för flerspråkiga barn?
- Vilka böcker är lämpliga för olika åldrar och på olika nivåer i svenska?

Detta var frågor som diskuterades. Många guldgrubbor vaskades fram. Diskussionerna i grupperna gjorde också att man kunde ringa in vilka kriterier det är som man anser gör en bok bra för olika målgrupper.

Man startade träffar med tre grupper av lärare och skolbibliotekarier, totalt 47 deltagare, tillsammans med sju barn- och ungdomsbibliotekarier. Upplägget var detsamma som föregående läsår, d.v.s. utformat som tre läse-cirklar, som var och en träffades en gång i månaden. Vid varje tillfälle diskuterades 3–4 böcker, och varje träff innehöll som tidigare både presentation och diskussion av lästa böcker.

Utvärdering

En utvärdering av projektet ”Läs!” i Skarpnäck-Enskede har gjorts av Marie Johansen. Lärarna har varit mycket positiva till projektet. Här följer några exempel från utvärderingen:

Vad hade du för förväntningar inför projektet?

”Såg fram emot att träffa personer från andra skolor och att få samtala om böcker med dem. Kul att träffa andra lärare i området, få läsa nya böcker och utbyta tankar om läsning i skolan. Roligt att få inblick i ny barn- och ungdomslitteratur.”

Vad tycker du om temat ny barn- och ungdomslitteratur?

”Precis vad jag behövde! Mycket bra och nyttigt. Bra urval av nya böcker. Jag skulle nog inte hittat böckerna annars. Jag försöker hänga med, men märker att jag har missat en hel del. Det blir mest ’bästsäljare’. Roligt att bli presenterad ett större utbud och bredd. Det är positivt att få höra reaktioner och synpunkter från andra vuxna och deras erfarenheter av hur elever tar till sig böckerna.”

Om detta kommenterar Marie Johansen:

”Det är temat som lockat deltagarna i stor utsträckning. Man törstar efter inblick i och kunskap om ny barn- och ungdomslitteratur och har saknat tid för detta. Det innebär dock inte att man ej har behov av att läsa äldre böcker.”

Har projektet påverkat ditt arbets sätt i skolan? – i så fall hur?

”Jag presenterar böcker på ett annat sätt än tidigare.”

”Nej, inte direkt.”

”Vi har haft fler bokpratstimmar. Jag har haft lite färskare böcker att presentera. Svår fråga, projektet förstärker mitt eget litteraturintresse och känslan för hur viktigt det är med böcker och läsning, fyller på mig som lärare vilket spiller över på eleverna naturligtvis. Jag väljer mer medvetet vad eleverna ska läsa och vad jag högläser. Ännu mer läsning, mer inspiration, mer sug efter att öka kvalitén på läsningen.”

”Ja, man har hamnat på ny kurs liksom, presenterar böcker på olika sätt, istället för att rutinmässigt gå till biblioteket för detta. Har börjat testa med boksamtal – positivt!”

Läser eleverna mer sedan du kommit med i projektet? Eller har det påverkat eleverna på något annat sätt?

”Jag har alltid läst mycket med mina barn, både tillsammans, enskilt och högläsning. Efter projektets början känner jag att jag fått en större bredd i mitt kunnande om barn- och ungdomslitteratur och har kunnat bli mer inspirerande och ge fler tips.”

”Man märker hur mycket roligare det blir när man kan erbjuda nyutkomna och helt fräscha böcker. De läste mycket innan, men nu har jag hittat fler alternativ till dem.”

”Svårt att säga, men jag tycker det är lättare att inspirera dem.”

”Jag tycker mig märka ett större läsintresse hos de elever, vars lärare varit med i cirkeln. Jag tror det beror på att lärarna kunnat prata böcker med sina elever. De har inte behövt förlita sig på vad jag har hunnit läsa.” (Skolbibliotekaries svar)

”Nej, de som läste mycket förut fortsätter och några går det trögare för. Jag har dock valt böcker åt eleverna i större utsträckning efter denna bokcirkel.”

”Det tror jag.”

”Vet ej.”

Vilka effekter har vi sett?

”Det är (också) svårt att mäta i vilken utsträckning barn och ungdomar blivit mer intresserade av att läsa, men vi har lärarnas ord på att den ökade tillgången till böcker, inte minst för tvåspråkiga elever, ger stor skjuts. För att effekt och nytta verkligen skall kunna uppnå långsiktighet krävs att projektet fortsätter på något sätt; det kan vara i olika tappningar och former. Nätverket måste hållas vid liv, om vi tillsammans skall kunna verka för dessa elevers läslust och – utveckling.” (Marie Johansen)

”LÄSNING LÖNAR SIG!” – KISTA

Projektledare i Kista var Maria Sturén, bitr. rektor på Oxhagsskolan. Barn- och ungdomsbibliotekarie Lena Liljebjörn, Akalla bibliotek, arbetade tillsammans med skolor i Akalla. Medverkande var åk 4 och åk 5 på Oxhagsskolan, samt åk 7 i Akallaskolan. I en annan del av Kista, på Igelbäcksskolan, arbetade en litteraturpedagog, Christina Ernstson, med läsutveckling och med att ta fram ett modellbibliotek på skolan.

Oxhagsskolan

Lena Liljebjörn berättar att Oxhagsskolan ville höja språk-, läs- och kommunikationsnivån hos sina elever. Detta var tänkt att vara en vidareutveckling för de äldre eleverna av ”Bokoxen”, en modell för läsning liknande ”Listiga Råven”, som man arbetat länge med i skolan. Samtidigt ville man utöka samarbetet mellan skolan och folkbiblioteket. Man ville också utöka samarbetet med föräldrarna, för att de skulle bli mer delaktiga i sina barns utveckling. I ”Bokoxen” hade skolan sedan länge ett samarbete med folkbiblioteket. Under projekttiden hade barnbibliotekarien många möten med skolan, då lärarna fick boktips. Man diskuterade böckernas innehåll och lämplighet för olika åldrar och intressen. Det utmynnade i att skolan köpte in flera nya böcker, som placerades i klassrummen. Man köpte fem exemplar av många titlar, för att kunna ha läsecirklar. Barnbibliotekarien hade också grupper med elever, oftast pojkar, som hon även läste med, för att främja deras läsintresse. Eleverna har tipsat varandra och andra klasser om bra böcker, genom bokprat i skolans lokala TV-station, ”TV-OX”.

Bibliotekarien hade även ett föräldramöte, då hon berättade om projektet och talade om föräldrars delaktighet. Hon hade då ett bokprat riktat till dem och deras barn vid ett och samma tillfälle, och presenterade olika böcker. Detta var mycket uppskattat. Papporna t.ex. ville veta vilka böcker flickorna läste. Föräldrarna ville också få tips, så att de kunde föreslå sina barn att gå till biblioteket och låna böcker, som Lena tipsat om. De var mycket intresserade. De flesta föräldrar i Akalla har utländsk bakgrund. Lena Liljebjörn berättar:

”Detta att jag fanns tillgänglig på Akalla bibliotek blev mycket positivt, då barnen hade en etablerad kontakt där. Pedagogernas önskemål var att få bokprat för klasserna där, cirka en gång i månaden, då jag presenterade böcker. Detta visade sig vara bra, eftersom vi sedan hade hela det bibliotekets böcker att tillgå för elever, som ville läsa annat än det jag pratade om. Jag besökte däremellan klasserna i klassrummet och hade då med ny facklitteratur. Jag hade också en läsgrupp med ett antal elever, som behövde komma igång med sin läsning.

Skolorna avsatte 25 000 kr var, som jag köpte böcker för till Akalla bibliotek, främst för åldrarna 9–12. Allt detta har gjort att barnen har kommit i kontakt med många, goda böcker. Parallellt med arbetet med åk 4 och 5 arbetade jag också med högstadiel elever på Akallaskolan i åk 7. Detta var för dem också en fortsättning av ”Bokoxen”, då flera av eleverna tidigare gått i Oxhagsskolan. Här var det också böcker i mängd som gällde. På högstadiet var det uppenbart att det var viktigt med vuxenkontakt utifrån. Eleverna med lärare kom till biblioteket på bokprat, men också för information om vad man som biblioteksbesökare kan använda sig av i biblioteket, såsom databaser, OPAC och datorer för att gå ut på nätet.”

Igelbäcksskolan

Christina Ernstson berättar att alla pedagoger ville ha bokpresentationer i klasserna under projektet, för att få ny inspiration. Hon hade minst en bokpresentation i alla de tretton klasserna. Hon tog fram listor på böcker som passade för de olika årskurserna, gjorde nyinköp, katalogiserade och lånade ut böckerna. Alla elever fick möjlighet att låna hem böcker. Alla pedagoger inbjöds att delta i en bokcirkel med nya böcker, och en bokpresentation hölls i skolbiblioteket, då lärarna fick möjlighet att ta del av all ny litteratur. Som litteraturpedagog i projektet hade hon en öppen dialog med de övriga pedagogerna, då hon kunde tipsa och ge dem material, som passade i den pågående undervisningen. I utvärderingen skrev pedagogerna, att de var nöjda med bokpraten och tipsen de fick på bra böcker som fungerade i undervisningen. De ville gärna ha en fortsättning, eftersom det är svårt som lärare att hålla sig a jour med vilken ny litteratur, som kommer under året och hur den kan användas i undervisningen.

ATT MEDVERKA I ELEVERS LÄSNING

Samtal om läsupplevelser. Skrivande och skapande.

IGELBÄCKSSKOLAN

Många elever uttryckte i utvärderingen av läsprojektet, enligt Christina Ernstson, att de har fått läsa många nya, bra böcker. Projektet gav många elever fler upplevelser. Eleverna ville gärna prata om vad de läste. De tipsade gärna varandra och vissa böcker blev lätt populära. Lustläsning ska inte förringas utan måste lyfta fram och användas som gott föredöme, anser hon. Många elever kom fram till henne och berättade spontant om sina läs-upplevelser. Det skapade kontakt och delaktighet. Det finns fortfarande delar i projektet, som går att utveckla mycket mer, bl.a. att arbeta med berättandet och högläsandet tillsammans med eleverna.

Läsinlärning med hjälp av skönlitteratur har pågått på skolan i många år, berättar hon. Boksamtal enligt Aidan Chambers modell har också länge används som metod på skolan. Alla pedagoger är väl medvetna om att man kan utveckla språk och tänkande med boken och berättandet som verktyg. Alla vet också, att man kan ge eleverna möjlighet att utveckla en större förståelse för omvärlden genom att läsa och diskutera det man läst. Skolan har tydliga mål i vårt arbete, som främjar språk- och läsutveckling. Man har också strategier för att nå målen (se nedan). Dessa blev förstärkta genom projektet.

Lärarna i år 4 arbetade med Storyline om vikingarna med eleverna. Eleverna hade flera uppdrag att beskriva och berätta. Det märktes att eleverna använde sig av de erfarenheter de fått av att läsa de skönlitterära böckerna. Det syntes att många elever hade fått förståelse för olika händelser och skeenden från den tiden. De använde ett rikt språk i sina texter. Som ett exempel på läsningens inverkan kan nämnas en klass, där en elev var helt upptagen och fascinerad av krig och våld i sitt berättande och då på ett glamoröst sätt. Under året hade det kommit flera böcker, bl.a. två bilderböcker och en dagbok, som berättade om andra världskriget på ett bra sätt. Läraren använde böckerna som utgångspunkt för diskussion och reflektion. Efter en tid kom eleven till läraren och ville prata om det som böckerna hade berört. Kommentaren till läraren blev: *"Du, nu vet jag du menar, vad krig är."* Genom böcker och berättelser kan man komma åt svåra frågor och förstå svåra situationer.

Under projektet genomfördes även andra arbeten i klasserna:

Förberedelseklasserna. Projektläraren lekte en saga med eleverna. Tillsammans berättade läraren och barnen "Snövit och de sju dvärgarna". Alla barn blev involverade i sagan med hjälp av rekvisitan och sina roller. Sedan berättade läraren sagan en gång till, med hjälp av ett bildspel i PowerPoint, med sagan i bilder.

Förberedelseklasser och år 1 läste under hela terminen böcker om kända sagofigurer. Det avslutades med att de gick en promenad där de fick träffa sagofigurerna. I Förberedelseklasserna hade man bestämt att de skulle arbeta med att göra eleverna förtrogna med några kända barnboksfigurer. Genom att läsa och tala om berättelserna, genom lek och fantasi runt figurerna, kunde man inspirera till språkutveckling.

År 2 läste "Mio min Mio". De gjorde sedan en stadsvandring och besökte de platser Astrid Lindgren beskriver i boken.

År 3 skrev recensioner på datorer och arbetade med att dokumentera. De hade också samtal om nätsäkerhet och hur man använder datorerna.

År 4 hade läsgrupper tillsammans. Lärarna använde skönlitteratur för att förstärka och beskriva det arbetsområdet de just läste i SO. Eleverna läste flera böcker som beskrev vikingatiden, vilket gjorde att de själva kunde producera egna texter med hög kvalitet.

År 5 hade läsecirklar i klasserna och projektläraren hade sedan boksamtal med de olika grupperna. De hade samtal om nätsäkerhet och upphovsrätt.

Igelbäcksskolans strategier, för att barnen ska bli goda läsare och få ett rikare språk

Svenska språket

Arbetsätten i förskoleklass och skola måste vara språk-, tanke- och kunskapsutvecklande. Förmågan att *uttrycka det man vill och förstå andra* är kärnan i begreppet språkutveckling. Det krävs både självförtroende och rikligt med tillfällen att använda språket, för att uttrycksförmågan ska förbättras. En miljö med mycket böcker, där man samtalar, läser, berättar, skriver och lyssnar på varandra, är en kreativ miljö för lärande och personlig utveckling. Vi ska skapa situationer, där barnen får övning i att uttrycka sina åsikter, kunskaper och känslor. Det svenska språket ska värdas verbalt och i skrift. Genom barnets hela dag, i alla ämnen och tillsammans med alla vuxna de möter, ska eleverna känna detta.

- *Tyst läsning* sker varje dag. Genom olika läsprojekt, boksamtal och redovisningar av sitt läsande ska barnen få övning i att läsa och skriva och få stimulans i det svenska språket och kulturen.
- *LUS* – läsutvecklingsbedömningar enligt Bo Sundblads modell, görs tre gånger per läsår av lärarna.
- *Skolbiblioteket*. Målet är att ge varje barn litterära upplevelser, som språkligt, emotionellt och kunskapsmässigt i förlängningen leder till livslångt lärande. Personal finns i biblioteket under viss del av skoldagen för att hjälpa till med boklån och sökhjälp. Samarbete sker också med *Kista bibliotek* som hjälper till med böcker vid olika projekt och temaarbeten. Alla elever i år 1, 3 och 5 inbjuds höst och vår under år 2 och 4 till ”bokprat” på biblioteket. Bibliotekarien presenterar olika böcker, som stimulerar till läsning, anpassade efter barnens ålder och intressen. *Biblioteksenhetens* service används. Den erbjuder klassuppsättningar med böcker som används i olika läsprojekt. Biblioteksenhetens bibliotekarie kommer till skolan och presenterar nya böcker för pedagogerna. Det erbjuds bokcirklar för lärare och kurser i bl.a. bokpresentation. Regionbibliotekarien hjälper till med databasen Winbib så att den ständigt är uppdaterad.
- *En språkplan* för skolan i svenska som andra språk finns för barnen i år F–5. Kista språkprogram, och de kurser och projekt som våra lärare deltagit i, har givit oss viktig kunskap, som används i utvecklandet och genomförandet av vår språkplan.

(Skolans verksamhetsplan)

Läsning på Igelbäcksskolan

Arbetslagen har använt sig av skönlitterära böcker i sin läsinlärning från första början. I klassrummet finns ett stort utbud av böcker. Lärarna har goda erfarenheter av att använda skönlitteratur och eleverna är mycket positiva till att läsa. Alla elever läser både i skolan och hemma, varje dag. Eleverna läser högt för varandra i olika par/grupper. Man lånar böcker från skolbiblioteket för egen upplevelseläsning. Lärarna läser högt för eleverna. Man har också använt Bornholmsmodellen för att stimulera språkutvecklingen. Lärarna har också samtal om böcker för att lyssna in elevernas tankar och uppfattning av texterna. Man har under hela år 2006 ett pågående SOL-projekt (Skapa och Lära) med drama.

Analys och utveckling

Efter varje LUS-ning ska resultatet diskuteras och analyseras i arbetslagen. Man tar även hänsyn till elevernas språkliga utveckling. Därefter planeras och genomförs nya insatser. De elever som ligger nära nästa "läsmål" får intensivläsning i skolan och hemma under några veckor. För de barn, som ligger längre från målet, ska långsiktiga åtgärder planeras och genomföras fram till nästa LUS-tillfälle. De äldre eleverna måste nå målen i svenska för år 5. Arbetslagen omfördelar sina resurser, om det är nödvändigt, så att berörda barn ges möjlighet att nå målen.

Vad behöver man utveckla och vilka problem vill man komma till rätta med?

En del elever har svårt att associera till sig själv och sina erfarenheter. En del elever behöver hjälp med att uttrycka sina inre bilder och fantasi. Alla får inte stöd hemma för att kunna utveckla sina färdigheter. I gruppen finns många elever med andra kulturella erfarenheter än de svenska. De är inte nyinvandrade elever, utan alla har gått i svensk förskola. De behöver få en bild av den kulturmiljö de växer upp i, för att kunna delta i och förstå olika sociala sammanhang.

Vad gör vi?

- Får hjälp med att välja böcker som passar elevernas ålder och intressen.
- Tar fram fack- och skönlitteratur som kan förklara teman som grupperna arbetar med.
- Får bokpresentationer av böcker som kan språkstimulera och väcka läslust.
- Arbetslaget deltar i en bokcirkel med ny barnlitteratur.
- Man vill ha bildstöd för att kunna berätta och låta eleverna återberätta sagor och berättelser.
- Utvecklar samarbetet med föräldrarna. Eventuellt kan Kista bibliotek ha bokprat för föräldrar.

OXHAGSSKOLAN

På Oxhagsskolan, berättar skolledningen, är man medveten om att läsningen inte bara består av ett inflöde, utan också av ett utflöde. Någon måste ta emot barnens läsoplevelser. Barnen berättar om sina läsoplevelser och om bokens handling, dels för att öva sig att berätta, men också för att inspirera andra att läsa en viss bok. Under flera år har eleverna läst massor av skönlitteratur, som de sedan berättat om inför kamrater och lärare, enskilt och i grupp. Genom att de bearbetat texterna på olika sätt, har deras språkliga medvetenhet ökat. Barnen får även dramatisera böckerna eller göra händelseblad. Barnen skriver och berättar ofta många egna sagor, vilket utvecklar språket. Alla klasser på skolan har tidigare haft besök av Ulf Årnström, som lärt barnen hur man blir duktig på att berätta. Han inspirerade barnen till att själva berätta sagor. Barnen fick öva sig i att ge kritik till varandra när de hade lyssnat på varandras berättelser. När läsningen behöver intensifieras för vissa elever, eller för alla, kan man ibland ägna sig åt intensiv läsning två veckor i stöten. I skolan finns en egen TV-kanal, ”TV-OX”. Där har eleverna boksamtal och ger bokrecensioner.

Under projektiden 2006 förstärktes detta arbete med eleverna i åk 4–5. Lärarna till de äldre barnen har successivt blivit inspirerade och köpt in många böcker till klassrummet och man läser allt mer. Man har dramatiserat många böcker. Lärarna har även fått utbildning i ”Sokratiska samtal”, berättade en av lärarna, Olle Sundin, vid en intervju efter projektet.

Sokratiska samtal

Detta är ursprungligen ett sätt att arbeta Freinet-inspirerat på högstadiet, men är också tillämpligt på mellanstadiet, berättar Olle. Det går ut på att ha filosofiska samtal och resonemang utifrån existentiella frågor och dilemman, vardagsfrågor som angår oss alla. En bra utgångspunkt kan vara litteraturen, eller tidningsartiklar, som ger bra exempel. Man kan t.ex. tala om ondska och dumhet utifrån historien om Storklas och Lillklas. Vad är dumhet? Ondska? Barnen får uttala sig utifrån sin egen syn på företeelserna. Alla svar är rätt – inget är fel. Alla får ha en åsikt.

Ett annat exempel att utgå ifrån är Stig Dagermans berättelse ”Att döda ett barn”. Den kan väcka många tankar. Barnen skriver sedan egna berättelser och reflektioner. Det är viktigt att höja ribban, även för de yngre! Då utvecklas barnen, då når de ett nytt språk. Detta passar bra för alla barn, med svenska eller något annat språk som modersmål. Det är utmaningarna, som tar fram det barnet har inom sig. Viktigt att man går utanför läroboken. Dagens läroböcker är så förenklade, kortfattade, att det är svårt att läsa och förstå. Eleverna har också arbetat med andra texter såsom tidningsartiklar och faktatexter. Artiklar från DN, både lättare och svårare och t.ex. tidningen ”8 sidor” är användbara, enligt Olle.

Man skriver också mycket. I klassen använder eleverna det man kallar tankeboken. Alla har en sådan bok. När en företeelse introduceras och en fråga blir aktuell, ska alla skriva ner sina individuella tankar om detta. Alla får då vara med och reflektera och skriva, för att sedan diskutera sina tankar. Sedan kan eleverna själva leda diskussioner om ämnet, i grupp men också i stora klassen, då alla diskuterar. Eleverna får en vana att reflektera. Ett exempel är samtal om makt:

”Vad är makt? Man ser på begreppet ur olika aspekter: historiskt, politiskt, ’ordets’ makt, militär makt o.s.v. Viktigt är att läraren visar respekt för deras formuleringar. Inspirationen kan man också få i prosa och dikt. Eleverna kan också uttrycka sina tankar i olika genrer, som dikt och skönlitterärt skrivande. Språk-, tanke- och läsutveckling hör ihop.” (Olle Sundin, Oxhagsskolan)

Skönlitterär inkörsport

Det har varit bra under projektet med den nära kontakten med barnbibliotekarien på Akalla bibliotek, som kunnat förse dem med boktitlar kring teman i SO t.ex. för år 4–5, anser lärarna. Skönlitterära böcker är goda inkörsportar till ämnena och historien. De blir ett viktigt komplement till den knapphändiga läroboken. Därför köpte man in en hel del litteratur i gruppuppsättningar, för att eleverna skulle kunna bilda läsecirklar och tillsammans diskutera läsupplevelser och reflektera över det de läst. När elever läser i läsecirklar är det noga att det inte blir ett lyssnande efter läsfel i gruppen. Läraren måste vara observant på detta och på syftet med gruppen: att dela läsupplevelser och innehåll med varandra – att samtala om böcker, säger lärarna på Oxhagsskolan.

AKALLASKOLAN

”I och med projektet 'Läsning lönar sig' har jag getts en möjlighet att erbjuda mina elever många ingångar till t.ex. skrivande. Eleverna känner sig utvalda som fått delta i detta projekt, vilket bidragit till att läsning blivit någonting positivt. De ser ju också i sina läsloggar att de gjort stora framsteg i att formulera sig och reflektera över sin läsning under det gångna året. Att vi i klassen förberedde oss inför författarbesöken, blev något som skapade autenticitet och stor motivation i skrivandet. Det fanns ett mål med det. En författare skulle besöka oss och kommunicera med eleverna.” (Marie Julin, Akallaskolan)

Marie Julin har gått en längre kurs i ”Reflekterande läsning och skrivning” för Gunilla Molloy, vilket har inspirerat hennes sätt att arbeta med eleverna. Marie ger en instruktion till eleverna i år 7, hur de ska arbeta med läslogg på nästa sida.

ATT ARBETA MED LÄSLOGG

När du läser boken ska du föra en s.k. läslogg. Den ska skrivas separat i din loggbok.

Under tiden som du läser boken ska du välja ut och skriva ned tio citat, som du fäster dig vid i boken. Citaten kan vara tilltalande, störande, intressanta, överraskande, roliga, kloka, förvirrande, provocerande ... Till citaten ska du foga dina egna reflektioner, kommentarer, associationer, slutsatser, frågor som du vill ställa, kritik eller beröm du vill ge, svårigheter du stöter på, jämförelser du gör o.s.v.

Vi kommer löpande under lektionstid att arbeta med dina frågeställningar ur din läslogg, varför det är viktigt att du kommer förberedd inför varje pass.

Ett annat sätt att föra läslogg

- Vad i boken tycker du om? – Var noga med att motivera din åsikt!
- Vad i boken tycker du inte om? – Var noga med att motivera din åsikt!
- Finns det någonting i boken du inte riktigt förstår dig på?
- Väcker texten några frågor, som du kanske skulle vilja ställa till författaren? Försök förklara varför du känner som du gör.
- Vad i boken känner du igen från andra böcker, filmer, från egna eller andras erfarenheter i verkligheten? Beskriv detta noggrant!

Författarbesök

Inför författarbesöket förbereder du dig genom att

- läsa minst 50 sidor i veckan
- föra läslogg
- sammanställa minst tre frågor du vill ställa till *Cannie Möller* (författaren)

Kravnivå för godkänd

- Du ska kunna skriva läslogg.
- Plocka ut citat/stycken som du reflekterar över skriftligt och muntligt.
- Du ska kunna visa huvudkaraktärerna och deras motiv och reaktioner.
- Du ska kunna uttrycka och motivera tankar, känslor och åsikter om det du läst.
- Du ska kunna föra samtal om det du läst.

Marie Julin, Akallaskola

”BETTER READING PARTNERSHIP – BRP” – ATT BLI EN FRIVILLIG ”LÄSPARTNER” TILL ELEVER UNDER EN VISS PERIOD

Projektrapport, projektledare Lena Sällström:

Vad är BRP? – sammanfattning

- Extra stöd till läsning, ”en till en”
- 10 veckors program – 15 minuter, tre ggr i veckan, efter en enkel struktur
- Fokus på att utveckla strategier för självständig läsning och en ökad läsförståelse
- Utbildning för personal, föräldrar eller andra frivilliga läspartners

Vem får detta stöd?

- Elever i år 3–5
- Elever, som hör till genomsnittet i sin klass
- Elever, som ej nått målet i läsning
- Elever, som behöver utveckla sin läsförståelse

Projektbeskrivning

Under flera år har Långbrodalsskolan satsat på läsutveckling och profilerat sig genom att alla elever deltagit i en lässatsning, som grundar sig på LTUG (Läsa på Talets och Upplevelsens Grund). Man har sedan utvecklat sin läsning genom metoden med BRP (Better Reading Partnership). Detta arbete har under Kompetensfonden spridits till andra skolor i Älvsjö (fyra skolor) och till Restaurangskolan i Globen (gymnasieskola). Målet har varit att utbilda samordnare och läspartners på alla år F–5-skolor, som varit intresserade av att delta i denna satsning. Samordnarna på de aktuella skolorna fick en halv dags utbildning. Därefter har man hållit kurs i två dagar för samordnare och läspartners gemensamt. Projektledare har varit Lena Sällström, som hållit kurserna. Läspartners har varit fritidsledare, fritidspedagoger, elevassistenter, kamrattstödare barnskötare, skolsköterska, skolbibliotekarie, förskollärare, speciallärare m.fl.

Syftet med BRP är att andra medarbetare än lärare utbildas till goda läspartners och lär sig olika lässtrategier. Varje skola har en samordnare, oftast en speciallärare på skolan. Samordnaren väljer elever, som har extra behov av stöd och motivation för sin läsning. Denna samordnar insatserna och stöttar skolans läspartners samt informerar föräldrar mm. Den som blir läspartner ska självständigt arbeta med BRP och hjälpa elever utveckla sin läsning, så att de når kriterier i LUS-schemat under läsperioden. Som stöd får alla läspartners en kurspärm. Informationssamtalet inför läsperioden, som man har med föräldrar, elev och läspartner och som leds av samordnaren, är otroligt viktigt. Det blir en tuff tid för en familj att klara av 10 veckors läsperiod! Föräldraengagemanget är en av de viktigaste delarna i denna process.

Läspartnern ska göra löpande noteringar över hur elevens läsning utvecklas. Det är viktigt att kunna träna upp denna färdighet. Det är till stor hjälp för läspartnern i arbetet, att kunna se vad som blivit bättre och vad som behöver utvecklas. Efter tio veckor följer man upp hur lässatsningen har lyckats. En resultatredovisning sker före och efter genomgången program till specialläraren.

Varje skola, som börjar med BRP måste ha en engagerad och positiv skollledning, som ger stöd åt läspartnern, när denna ska finna tider för sina elevers läsning och tid för för- och efterarbete. Var och en, som får denna utbildning höjer sin kompetens, sitt självförtroende och sin förståelse för elever med läsproblem. Skolor, som satsar på BRP, höjer sin kompetens och de som utbildas blir en tillgång i arbetslaget.

Utvärdering efter kursen. Lena Sällström.

Exempel på röster från några kursdeltagare:

Var BRP ungefär som Du tänkt Dig?

"Kursen gav mycket mer än vad jag hade tänkt mig. Genomgången var noggrann, tog allt steg för steg. Den gav mig mycket, som jag har användning för. Ja, äntligen ett verktyg, hur man på ett överskådligt sätt kan se och möta utvecklingen hos eleven."

Vilka svårigheter tror Du kommer att dyka upp?

"Det kan bli svårt att få tiden att räcka till. Att hinna med och anteckna och komma ihåg vad som är vad i löpande noteringar."

Känner Du att Du kan gå till Din samordnare, om saker Du undrar över?

"Ja, absolut! Det känns bra att veta att man kan gå till samordnaren om man får problem."

Skriv annat, som Du tänkt på i samband med denna kurs:

"Det var mycket positivt att vi fick pärmarna och ett startpaket med böcker."

"Att det skulle vara bra, om detta kommer igång i alla skolor."

"Att det är viktigt att barn tidigt får hjälp med sin läsning, i sin egen takt."

"Kursen gav mig mycket, som jag har användning av i det dagliga arbetet i klassen."

"Övningarna räckte och var lärorika. Alla övningar gjorde, att man blev mycket säkrare."

"Det är viktigt med en uppföljning."

Läspartners – exempel från utvärderingen efter en 10-veckorsperiod

Hur tycker Du att dessa 10 veckor har varit?

"Det har varit inspirerande, intressant, och eleven har utvecklats positivt. Strategierna har fungerat. Självförtroendet och säkerheten har ökat."

"Eleven har visat med hela kroppen, att han tycker om läsningarna."

"De första sju veckorna gick jättebra. Han tappade lusten lite på slutet, ville inte gå ifrån klassen. Bra stöd hemifrån!"

"Att få tid tre gånger i veckan har varit svårt."

På vilket sätt märker Du att eleven blivit en bättre läsare?

"Han sitter mer still, är lugnare och betonar bättre. Han går tillbaka i texten för att få ett sammanhang när han hör att det inte stämmer. Han är inte rädd för att fråga om ord han är osäker på. Diskuterar gärna innehållet och ger personerna speciella röster."

"Skrivandet har blivit bättre. Intresset för att läsa har ökat, även för svårare texter."

"Det går bättre i andra ämnen."

Intervjuer med deltagande elever – några exempel på svar

Har det varit svårt att gå ifrån lektionerna?

”Nej, det har gått jättebra. Det är inte mycket jag har missat. Vi läste efter skolans slut.”

”Ja, tråkigt, för att jag missar lite och måste jobba igen det.”

Har det tagit lång tid med läxorna?

”Från början tog det lång tid, men nu går det jättesnabbt.”

”Ibland har jag glömt boken, men jag läser i alla fall.”

Vilka lässtrategier har Du använt?

”Läser en gång till, när jag inte förstår. Läser mer koncentrerat. Frågar, när jag inte förstår. Läser lugnare och stannar vid punkt. Långa och främmande ord delar jag upp och läser två gånger. Jag ser kortare ord direkt. Ljudar, när det är ett svårt ord. Jag har fått upp läshastigheten, och ser snabbare vad det ska bli för ett ord.”

Har det blivit lättare att läsa efter lästräningen med läspartner?

”Det går snabbare att läsa. Jag tycker jag läser jättebra nu. Ja! Jag förstår mer vad jag läser, fattar de flesta orden. Nu märker jag, när jag hoppar över ord ... Jag förstår bättre vad jag läser och vågar läsa svårare böcker. Nu stannar jag inte lika ofta och har blivit bättre på att inte byta ut ord. Jag har fått större självförtroende och självkänsla. Det går jättebra nu. Jag kan chatta med mina kompisar. Engelskan är lättare att förstå. Lästalen i matte är mycket lättare att förstå. Förut kom jag alltid efter i skolan. Nu går det snabbare och jag förstår liksom.”

Föräldrarnas synpunkter – några exempel

”Vi blev verkligen glada över erbjudandet. Allt stöd till vår son är välkommet, eftersom vi är medvetna om att han har brister i sin läsning.”

”Mycket bra, kanon, att skolan kan ge ett sådant erbjudande. Han läser betydligt bättre nu, med mera flyt och bättre förståelse för ord. Han tycker själv att han blivit bättre.”

”Vi har fått skriftliga läsinstruktioner och samtalat lite då och då. Kommunikationen har fungerat bra genom ett 'läsprotokoll'.”

”Det var viktigt att kontakten mellan vårt barn och läspartnern fungerade så bra.”

”Vi har inte haft så mycket kontakt med henne eftersom vi inte kände något behov.”

”Jag tror att han tyckte det var mysigt att ha ensamrätt på en 'fröken' en liten stund. Han märkte snart att han blev bättre på att läsa.”

”Han har gillat att läsa med sin läspartner, men känt sig stressad, eftersom han upplevde att han 'missar' det som sker i klassen.”

Gymnasieskolan

I en gymnasieskola har några lärare varit läspartners till några gymnasieelever. Dessa hade uttryckt behov av mer lättlästa böcker. De rapporterar till projektledaren, Lena Sällström:

”Vi har träffats två gånger i veckan i 15–20 minuter, min elev och jag. Jag har börjat lektionerna med att göra löpande noteringar på avslutat kapitel från förra lektionen i cirka 2–3 minuter, sedan har han fortsatt att läsa i boken (ny text) i cirka 10 minuter. Efter det så har vi läst olika tidningsartiklar med 'vanlig' text i cirka 5 minuter. Det har

gått bra. Jag har på senare tid märkt, att jag inte behöver hoppa in lika mycket för att rätta/hjälpa till och vad gäller noteringar, så har det blivit mindre och mindre att anteckna. Han har nästan slutat med att följa efter med fingret under raden som han läser. Det som inte har fungerat är läxa. Han har inte läst något hemma, men jag tycker att det går bra ändå. Det han har svårt med är liknande ord i följd (har, här o.s.v.) samt ord, som inte får plats på en rad utan fortsätter på nästa, och att han ändrar sista ändelsen i ett ord, så att t.ex. *stanna* blir *stannade*.”

”Jag är nöjd med våra resultat och väldigt glad för att du initierade BRP. Vi kommer att fortsätta, både med individuell läsning och med tyst läsning i mina små grupper.” (Karin Axell)

BOKOXEN – LÄSUTVECKLING PÅ OXHAGSSKOLAN, EN FÖRDJUPNING

De lärare, som påbörjade arbetet med Bokoxen på Oxhagsskolan 1999, Ingegärd Wallman och Maria Sturén, nu biträdande rektor, berättade vid några intervjuer efter projektet hur arbetet går till. Skolan beskriver också detta arbete på sin hemsida, som liksom intervjuerna legat till grund för följande beskrivning.

År 1

För att stimulera läsinlärningen har barnen från år 1 fått bada i böcker. Genom att ständigt omges av böcker, har barnen blivit väldigt intresserade av att läsa. De har fått en läsglädje, en läslust och ett otroligt intresse för böcker. Vi har bara jobbat med skönlitteratur, inga vanliga läseböcker. Eftersom vi har koncentrerat oss på att läsa så mycket som möjligt samt att bearbeta texterna har barnens språkliga medvetenhet ökat. Vi har många språklekar.

I klassrummet har vi massor med böcker. Vi har skaffat flera bokhyllor runt om i klassrummet och vi har sorterat böckerna där efter svårighetsgrad. Vi möter eleverna där de är. Det är kul att böckerna finns runt omkring oss, mängder av roliga böcker, som omger barnen.

I början av hösten använder vi oss mycket av ”stor-böcker”. Vi läser boken tillsammans många gånger, sedan får barnen läsa själva i de ”små böckerna”, därefter läser de den för en vuxen. Sedan är det dags att ta hem boken och läsa för föräldrarna. Vilken lycka att kunna läsa en egen bok! Barnen får även dramatisera böckerna eller göra s.k. händelseblad, som de ritar och skriver till. Utan alla dessa böcker i klassen, skulle det inte ha gått att arbeta så här. Man måste ha massor av böcker i klassen!

Barnen har haft läsläxor hela tiden. De väljer minst en bok att läsa hemma. Varje vecka har de haft läxa. Vi har en bestämd läxdag. Oftast har de valt flera böcker att läsa. Alla böcker som de läser hemma, skriver de upp på en boklista, ett läsprotokoll, som föräldrarna ska skriva på. I skolan, när vi sedan lyssnar på boken de läst hemma, skriver vi en kommentar på boklistan. Vi har hjälp av fritidspersonal, speciallärare, SVA-lärare och resurslärare, när vi ska följa upp läsläxorna och barnens läsning. I skolan ska de också plocka ut fyra nya ord ur sin bok, som de skriver på ordkort samt ritar till och samlar i sin ordlåda. De lär sig vad ett ord och en mening är. Vi använder dessa ord till olika språkövningar, som t.ex att bilda så många olika meningar som möjligt. Vi skriver också texter tillsammans, ofta kring gemensamma upplevelser vi haft.

Vi har också nära samarbetat med biblioteket och vår barnboksbibliotekarie. Bibliotekssamarbetet har varit mycket viktigt. En gång i månaden har vi fått komma till biblioteket på bokprat. Det är roligt för barnen att träffa någon utomstående, som kan presentera böcker. Vi började redan i september månad. Barnen har lånat tre böcker vid varje tillfälle. I skolan har barnen sedan berättat för varandra om en bok, vilket har varit mycket uppskattat. De tar verkligen intryck av varandra! Vi har samlat alla titlar på de böcker de har berättat om i en pärm. Vi läser serier av böcker, med återkommande figurer i nya böcker. Då lockas barnen att läsa vidare om dem.

Vi har arbetat med teman. På hösten har vi jobbat med Grodan-böckerna (av Max Velthuijs), som vi sedan dramatiserade i samarbete med Kulturskolan. Under våren i ettan har temat varit Alfons Åberg, vilket vi avslutade med ett författarbesök av Gunilla Bergström och en utställning. Vi har också besökt Junibacken.

Vi lägger ner mycket mer tid på läsningen nu än när vi påbörjade arbetet med Bokoxen i slutet av 90-talet. Det sker mycket mer medvetet nu. Att språkutvecklingen gynnas märks när barnen skriver. Barnen börjar skriva mycket tidigare än förut. De blir påverkade av böckerna. Föräldrarna är förvånade över hur fort barnen lär sig läsa! De är så nöjda! Skolledningen stöttar oss mycket. Det ska finnas pengar till bokinköp!

Fortsatt arbete med Bokoxen i år 2

Under år 2 har vi fortsatt samarbetet med biblioteket. Vi har varit på bokprat på Akalla bibliotek en gång i månaden. Barnen har sedan berättat om en av böckerna som de läst.

Vi skriver många egna sagor och vi kan se en klar förbättring av barnens språkutveckling. Varje morgon börjar vi dagen med 20 minuters tyst läsning, samtidigt som vi lärare kan utnyttja tiden till att lyssna på dem, som behöver träning i högläsning.

Teman vi jobbat med:

- Helena Bross
- Elsa Beskow
- Lena Stiessel
- Dramatisering av klassiska sagor med hjälp av Kulturskolan i Husby.
- Vi har haft författarbesök av Helena Bross och Lena Stiessel.
- Ulf Årnstöm har besökt oss och lärt barnen hur man blir duktig på att berätta.
- Teaterbesök knutna till barnböcker.

Fortsatt arbete med Bokoxen i år 3

Vi har fortsatt med 20 minuters tyst läsning varje morgon. Treorna har haft Astrid Lindgren som tema. Efter att ha läst många av hennes böcker fick barnen välja en händelse ur en bok som de fick göra ett tittskåp till. Barnen arbetade tre och tre. De gjorde först en skiss och fick sedan hjälp av slöjdlärarna att göra detaljer. I klassrummet skrev de en text till tittskåpet. De redovisade sina arbeten för ett och tvåor på skolan. Tittskåpen ställdes ut i skolans bibliotek.

Vi fortsätter att besöka biblioteket en gång i månaden, då barnen lånar tre böcker var. Barnen berättar sedan om en av böckerna, dels för att inspirera klasskamraterna, dels för att öva och återberätta handlingen. Ibland får de göra en skriftlig resumé av en bok, som de sedan läser upp i klassen. Under jul- och sommarlov får barnen låna hem böcker, som de ska läsa.

Nu jobbar hela Oxhagsskolan med Bokoxen. Lärarna till de äldre barnen har blivit inspirerade och köpt in böcker till klassrummen och läser mer än vanligt. De har dramatiserat många böcker. En del lärare har knutit ihop sitt arbete med Storyline. Några klasser har tillverkat en berättarstol där man får återberätta något man läst eller skrivit själv.

Läsning i år 4–5, Oxhagsskolan

Genom mycket läsning och samtal ökar språkutvecklingen. Språket utvecklar och berikar ditt känsloliv, dina tankar och förståelsen för din omvärld. Detta är inte minst viktigt för våra flerspråkiga elever, som utvecklar både läsförståelse och språk, menar Oxhagsskolans ledning. Det är viktigt att läsningen känns meningsfull, därför försöker vi integrera den i all undervisning på olika sätt. Närheten till litteraturen är en förutsättning till läsandet. Tillgängligheten på böcker ökar läsintresset. Det ska finnas böcker i klassrummen! Vi har därför ett rikligt utbud av böcker i klassrummet, dels egna böcker, dels böcker från skolbiblioteket, från stadsdelens bibliotek och cirkulationsbiblioteket i Stockholm. Vi ägnar mycket tid till läsning.

Intresset och läslusten skapas genom att bibliotekarien har bokprat med oss, elever tipsar varandra t.ex. genom egna bokprat, lärare väljer med omsorg ut böcker till eleven, läraren ”läser in” eleven i boken. Läraren läser också högt ur väl valda böcker. Därigenom skapas gemensamma referensramar och gemensamma, positiva upplevelser som kan bli minnen för livet! Boksamtal har vi i olika former, t.ex. samtal två och två, i grupp, i klassen, lärare och elev, om det vi gemensamt läst. Vi låter eleverna öva sig i egen högläsning, t.ex. genom att plocka ut lämpliga avsnitt, som ska fånga lyssnaren. Eleverna läser för sina faddrar. Eleverna väljer också själva texter. I bild, drama, rollspel och dylikt, får eleverna chans att uttrycka sina känslor och åsikter kring det de läst.

Läsandet och skrivandet går hand i hand

Därför får eleverna skriva mycket utifrån det de läst, och vi får bekräftelse på deras läsförståelse. Ett sätt vi använder för att följa upp läsningen är att ha läsjournal eller läslogg. Kontakten med hemmet är också viktig. Föräldrarna blir delaktiga, då eleverna ska läsa högt hemma under en period. LUS-ning sker i samband med detta. Tack vare att vi LUS-ar våra elever tre gånger per läsår, kan vi få en översikt över, var eleverna befinner sig i sin läsutveckling. Vi omfördelar våra resurser efter detta. De elever som ligger långt efter ”plockar vi upp”. Vi skriver ett kontrakt med speciallärare, elev och förälder. Sedan så blir det intensivläsning i 2–3 veckor. Därefter utvärderar vi tillsammans. Det brukar ge mycket goda resultat.

Författarbesök

Vi har haft författarbesök av Eva Susso och Mats Berggren för att få nya idéer att jobba med texter. Hur bygger man texter? Hur samtalar man med eleverna om texter? Författarna gör besök i klasserna, där de talar om sina böcker, om skrivandet och för diskussioner med eleverna kring vissa teman. Elevernas egna tankar och reflektioner tar form i t.ex. deras ”tankebok”. Genom litteraturstudier lyfts författartekniska grepp fram och stimulerar därmed eleven i eget skrivande. Språk-, tanke- och läs- och skrivutveckling hör ihop!

Att läsa innebär inte bara att läsa skönlitteratur, utan även faktatexter, notiser, poesi etc. Tidningsartiklar från DN, både lättare och svårare och från t.ex. tidningen ”8 sidor” är användbara. De ger upphov till sammanfattningar, frågeställningar och diskussioner i för eleven aktuella och angelägna ämnen.

Sokratiska samtal

Lärarna har fått fortbildning i Sokratiska samtal, berättade Olle Sundin, speciallärare på Oxhagsskolan, på sidan 24. Det går ut på att ha filosofiska samtal och resonemang utifrån existentiella frågor och dilemman, vardagsfrågor som angår oss alla. Det passar bra för alla barn, både med svenska eller annat modersmål. En bra utgångspunkt kan vara något ur litteraturen eller tidningsartiklar.

Man måste gå utanför läroboken. Dagens läroböcker är så förenklade och kortfattade, att de är svåra att läsa och förstå. Inspirationen kan man också få i prosa och dikt. Eleverna kan även uttrycka sina tankar i olika genrer, som dikt och skönlitterärt skrivande. I klassen använder eleverna det vi kallar ”tankeboken”. Alla har en sådan bok. När en företeelse introduceras och en fråga blir aktuell ska alla skriva ner sina individuella tankar om detta. Sedan kan eleverna leda diskussioner om ämnet, i grupp men också i stora klassen, då alla diskuterar. Eleverna får en vana att reflektera. Ett exempel kan vara samtal om ”makt”. Vad är makt? Se på den ur olika aspekter: historiskt, politiskt, ”ordets” makt, militär makt o.s.v. Det är viktigt att läraren visar respekt för deras formuleringar.

Bibliotekariens roll

Det har varit bra med kontakten med barnbibliotekarien på stadsbiblioteket, som ha kunnat förse oss med boktitlar kring teman i SO t.ex. för år 4–5, anser Olle Sundin. Skönlitterära böcker är goda inkörsportar till ämnena och historien. De blir ett viktigt komplement till den knapphändiga läroboken. Vi har köpt 5 ex av många titlar för att kunna ha läsecirklar. Bibliotekarien har också haft läsning med en grupp pojkar under projektet. När elever läser i läsecirklar är det noga med att det inte blir ett lyssnande på läsfel i gruppen. Läraren måste vara observant på syftet med gruppen: att dela läsoplevelser och innehåll med varandra – att samtala om böcker!

LÄS-KULTUR-SPRÅK, NORRMALM

På Norrmalm har förskolor och skolor arbetat med ett projekt i samarbete med Stadsbiblioteket där, för att öka pedagogernas medvetenhet om språkutvecklingens betydelse för kunskapsutvecklingen. I sin slutrapport beskriver projektledare Anna Engström projektets mål och resultat, som här sammanfattas.

God språkutveckling och läsförmåga är en av grundförutsättningarna för att eleverna ska nå läroplanens mål. Boken är en ständig källa av ord och språk. Den är tillgänglig för alla genom bibliotek och skolbibliotek. Språket utvecklas också genom andra konstarter såsom, film, musik, teater och bildkonst. Att skapa egna bilder stimulerar fantasin och kreativitet. Stockholms stad har ett enormt rikt kulturutbud som också kan vara en resurs för elevernas lärande och språkutveckling. De medier som finns idag, och som barn ägnar mycket tid åt, kommer att finnas för all framtid. Därför är det viktigt att framhålla den skönlitterära läsningen och den förstärkning av språket som litteratur och andra konstarter kan ge. I ett mångkulturellt, dynamiskt och socialt rikt samhälle behövs flera språkliga former.

Med detta projekt har man velat skapa en integrering av olika konstarter i elevernas lärande, genom att göra pedagogerna till mer medvetna och engagerade förmedlare. De olika konstformerna kan integreras mer i undervisningen för att ge nya möjligheter för eleverna att arbeta med varierade uttrycksformer och kommunikation.

Projektets effektmål har varit:

- Att finna en metod för att öka pedagogernas medvetenhet om språkutvecklingens betydelse för kunskapsutvecklingen hos eleverna.
- Att skapa samarbetsformer för Stadsbiblioteket och Norrmalms stadsdelsförvaltnings förskolor och skolor.

Projektmål har varit:

- Framtagande och genomförande av en kurs för stadsdelens pedagoger kallad ”Läsglädje”.

I kursen ”Läsglädje” har grupperna träffats 10 ggr under projekttiden. Pedagogerna, från förskola upp t.o.m. år 9, indelades i tre grupper om totalt 27 deltagare, utifrån den åldersgrupp de arbetade med. Man har sedan träffats för att läsa barn- och ungdomslitteratur, lyssna på föredrag kring tema, t.ex. film, med externa föreläsare, och planera hur man kan använda film, bild och musik m.m. i temaarbete, för att utveckla språket och lärandet. Man har också etablerat ett samarbete med stadsbiblioteket och med kulturarbetare.

I utvärderingen framkommer att mer än hälften av pedagogerna har läst mer barn- och ungdomslitteratur för egen del och att de har stimulerats till att arbeta mer med läsning, litteratur och språk i förskola/skola tillsammans med sina barn/elever. De uppger att barnen/eleverna läst mer än tidigare. Alla säger att de böcker de fick tillgång till genom kursen också blev tillgängliga för barnen/eleverna. Lärarna har haft böcker överallt i klassrummet. De har ändrat sitt sätt att arbeta med skönlitteratur, valt mer aktuella titlar, framför allt ungdomsböcker. De har haft boksamtal med eleverna, även läst högt. De har fått alla elever att läsa, även de som tidigare inte varit intresserade. Det har uppstått intressanta diskussioner med eleverna efter att de läst vissa titlar. Eleverna i en fokusgrupp för utvärdering säger att de har läst mer, lärarna har presenterat böcker för dem och de har haft tillgång till nya böcker på ett annat sätt än tidigare, vilket har stimulerat dem till att läsa mer.

I en av fokusgrupperna med förskolebarn säger deltagarna att de har läst mer och oftare och att de har fått läsa nya böcker, vilket varit roligt. Metoden har stimulerat deras engagemang och intresse för barn- och ungdomslitteratur, vilket gjort att eleverna fått arbeta mer med litteratur och läsning på flera olika sätt.

Lärarna har också fått en ökad medvetenhet om det ut språkbegreppet genom de teman, som kursen tog upp i film, musik, bild och bok. Man anser sig ha funnit former och metoder för hur litteratur och bibliotek kan användas som ett redskap i arbetet med språkutveckling. Man har funnit former för ett utvidgat samarbete mellan förskolor/skolor på Norrmalm och Stadsbibliotekets personal på flera olika sätt, med läsning och språkutveckling i fokus. Man har också fått igång ett utökat samarbete på chefsnivå mellan Stadsbiblioteket och förskola/skola. De lärdomar man har gjort inom detta projekt kommer troligen att leda till att effektmålen på längre sikt blir uppfyllda.

LÄS- OCH SKRIVINLÄRNING MED DATORN SOM VERKTYG

TVÅ LÅGSTADIEKLASSER PÅ ÖSTERMALSSKOLAN HAR DELTAGIT I ETT LÄSUTVECKLINGSPROJEKT MED HJÄLP AV DATORER OCH MP3-SPELARE, INSPIRERAT AV DEN NORSKE FORSKAREN ARNE TRAGETONS FORSKNINGSRISULTAT OM HUR DATORER KAN ANVÄNDAS FÖR ATT FRÄMJA BARNS LÄS- OCH SKRIVFÖRSTÅELSE.

Idén föddes, när en kollega rekommenderade lärarna Kristina Odevall och Yvonne Littbrand att läsa Arne Tragetons bok *Att skriva sig till läsning: IKT i förskoleklass och skola*, som tar upp hur man lär barn läsa och skriva med datorns hjälp. Tragetons tankesätt inspirerade lärarna att pröva detta i sina egna klasser. Varje klassrum utrustades med fyra datorer, som sammankopplades i ett lokalt nätverk i varje klassrum. Det har fungerat smidigt, då varje elev har kunnat logga in och arbeta på vilken dator som helst i lokalen.

De första månaderna arbetade lärarna med att använda datorerna som redskap i elevernas läs- och skrivutveckling. Under hösten 2006 planerade man att komplettera med ett antal MP3-spelare, som eleverna använde för

att spela in sin egen lästräning. Målsättningen var att varje elev skulle spelas in minst tre gånger under läsåret. Genom att i efterhand kunna lyssna på sig själv så skulle elevens förståelse för den egna läsprocessen öka.

”En tanke med att använda datorer som ett komplement i läs- och skrivundervisningen var att öka barnens läsintresse. Genom att använda oss av kombinationen dator och MP3-spelare ville vi undersöka, om de med hjälp av MP3-spelare får en snabbare läsutveckling. Vi ville också ta reda på om elevernas läsintresse ökar, när de får möjlighet att spela in och lyssna på sig själva, säger Kristina Odevall.”

Eleverna arbetade i par vid datorerna och en viktig del i projektet var, att låta eleverna byta samarbetskompis varje vecka.

”Det ökar sammanhållningen bland eleverna och riskerar inte att utelämnas någon. Det är lärarna som bestämmer vilka elever som ska samarbeta, vilket gör att elevernas förmåga att lära av varandra ökar. Vi har låtit eleverna stå när de arbetar vid datorerna och samarbetet eleverna emellan har gått över förväntan, säger Kristina Odevall.”

Många av eleverna hade redan datorvana hemifrån, bland annat genom datorspel av olika slag. Det gjorde att de ofta förknippade datorn med något roligt och lustfyllt, och det ville Kristina Odevall och hennes kollegor dra nytta av i projektet. De fick en trygghet att arbeta vid datorn, genom att tidigt bekanta sig med höger och vänster sida av tangentbordet. Funktioner som stora och små bokstäver, storlek och stilar lärde sig eleverna efterhand. Datorns rättstavningsprogram, som direkt markerade om eleverna stavat fel eller förväxlat stor eller liten bokstav med hjälp av röda och gröna streck, väckte elevernas nyfikenhet och uppmärksammade dem på deras fel på ett mer direkt sätt än när de skrev för hand.

Kristina Odevall menar, att för att lyckas med en tragetoninspirerad läsinlärningsmetod är det viktigt att avsätta tillräckligt med tid, både för pedagogerna som ska utveckla arbetsmetoden och för eleverna. Hon anser att även förskoleelever skulle ha stort utbyte av att arbeta tragetoninspirerat med datorns hjälp, och poängterar samtidigt vikten av att betrakta datorer och MP3-spelare som ett komplement till den traditionella läs- och skrivundervisningen.

Projektet har varit ett delprojekt inom projektet ”IT i skolan”. Ovanstående text baseras på en projektrapport av de medverkande lärarna Kristina Odevall, Yvonne Littbrand, Sophie Sjölund, Maria Ericsson och Veronica Seth, samt Carola Rehn Lindberg, ansvarig för rapporten ”IT i skolan”.

ATT LÄSA PÅ SITT ANDRASPRÅK

Alla elever måste lära sig läsa, men också läsa för att lära. För andraspråkselever gäller det att lära sig språket, svenska, samtidigt som man lär sig något på språket, ett språk som man kanske ännu inte behärskar. Språk- och kunskapsutvecklingen måste gå hand i hand. Eleverna behöver utveckla sitt vardagsspråk, basen, så att de också behärskar skolspråket och kan använda det som ett redskap för lärandet. För elever med ett annat modersmål än svenska är en god läsförståelse och läsförmåga avgörande för att kunna lyckas med skolarbetet.

Andraspråkselever har ofta inte uppnått samma grad av automatik i sin läsning, som elever med svenska som modersmål. Det blir då svårare för dem att minnas vad de läst och att få ett sammanhang i texten. Många elever vänjer sig vid att aldrig riktigt förstå. Skolan bör bedriva en undervisning, som utvecklar en god läsförmåga hos *alla* elever. För många elever med ett annat modersmål än svenska är det en fördel att få lära sig läsa på sitt modersmål. Många elever med utländsk bakgrund kommer dessutom från hem med andra lästraditioner, och växer inte upp med t.ex. den dagliga godnattsagan, som är vanlig i västvärlden. Därför blir det extra viktigt för förskolan och skolan att satsa på barn- och ungdomslitteratur och läsning.

För att stötta andraspråkselevens läsutveckling behöver läraren kunskap om hur läsprocessen går till och hur den påverkas av elevens bakgrund, förförståelse och språkförmåga. Vad händer egentligen när vi läser med förståelse?

Läsprocessen i korthet

Läsaren ...

- är medveten – skapar mening i texten – en mental process
- aktiverar förkunskaper – kan förutse vad det ska handla om
- använder strategier för läsförståelse – använder språkliga ledtrådar för att förstå (t.ex. sömmerska = en kvinna)
- är aktiv och medskapande – infererar/kommunicerar med texten:
 - har en dialog med författaren – Vad menas?
 - kan "läsa mellan raderna", kanske förutse vad som ska komma
 - tolkar det som står där – drar egna slutsatser, får associationer

När andraspråkselever har läsproblem, kan det i själva verket vara en fråga om elevens språkkunskaper. För att eleven ska nås av budskapet i det skrivna språket, måste texten vara begriplig. I en text bör 95% av orden vara kända, för att läsaren ska kunna läsa med behållning och förståelse eller skapa mening i det man läser. För detta använder läsaren sig hela tiden av sina bakgrundskunskaper, sin förförståelse och interagerar med texten. En del elever kan ha en god läsförmåga på sitt modersmål och har hjälp av den när de läser svenska texter, men andra kan ändå få svårigheter att läsa på svenska. Andra referensramar och en bristande förförståelse kan också göra att det är svårare för elever med en annan kulturell bakgrund att läsa texter, som bygger på svenska förhållanden, historia och kultur. Detta måste vara en utgångspunkt vid val av litteratur. För flerspråkiga elever är det viktigt att deras erfarenheter aktiveras och förbereds på innehållet i en bok, så att de har en förförståelse inför läsningen.

Hur används LUS (Läsutvecklingsschemat) för elever med ett annat modersmål än svenska? Helst skulle eleverna LUS-a på det språk, som är mest utvecklat. Det är angeläget att ha kunskap om elevens språkutveckling på båda språken. En pojke med arabiska som modersmål läste flytande sagor ur "Tusen och en natt" på arabiska, men klarade inte läsa flytande på svenska i åk 3. Hur ska hans läsförmåga bedömas? Det gäller att hålla isär om det är en språkfråga eller en fråga om elevens läsförmåga. Därför måste LUS kunna genomföras både på modersmål och svenska, annars är risken att fel åtgärder sätts in. Man kanske tror att en elev har läsproblem,

när det i själva verket handlar om elevens svenska språk. Det behövs då även en analys av var eleven står i sin språkutveckling, vilket kan bedömas genom att göra en s.k. ”performansanalys” (språkutvecklingsanalys).

När andraspråkselever med mer ett begränsat ordförråd möter en kulturellt obekant text, leder det till en långsam läsning med fokus på varje ord, och resultatet blir en bristande läsförståelse. Mycket av arbetet i skolan handlar om att läsa och förstå texter. Har eleven lässvårigheter försenar det skolarbetet, både hemma och i skolan. Det tar tid att läsa. Om man är hänvisad till att arbeta med långvariga, enskilda uppgifter blir det svårt att hinna med. Det behövs mycket stöd och handledning. För mycket sådant eget arbete gynnar inte dessa elever.

Ordförrådet är den enskilt viktigaste språkliga faktorn för tillägnande av kunskaper i skolans ämnesundervisning. Därför behöver undervisningen och den gemensamma läsningen av texter i skolan i hög grad handla om ord och begrepp i svenskan, i alla ämnen. Vilka ord behöver förklaras? Men de nya orden och begreppen måste kopplas till ett innehåll, annars uppnår man inte en riktig förståelse av deras innebörd. Genom att använda ett dialogiskt, kommunikativt arbetssätt, som även blir konkret, t.ex. med hjälp av bilder och olika media, uppnås en fördjupning av ordens betydelse. Storböcker och härliga bilderböcker för de yngre och rikt illustrerade faktaböcker är bra hjälpmedel. När läraren leder samtal och reflektioner om personer och händelser i böcker som lästs gemensamt i klassen, får eleverna det lättare att förstå och utveckla tanke och språk.

Lena Sjöqvist och Lena Bråbäck har beskrivit ett arbete i en IVIK-klass kring boken ”Häxfeber” av Leif Esper Andersen (Sjöqvist, Bråbäck 2001).

”Genom att få möjligheter att använda språket i olika sammanhang kring ett meningsfullt innehåll sker språkutveckling. Detta är idag ett axiom. Att arbeta med skönlitteratur i ett andraspråksperspektiv ger denna möjlighet, menar vi.”

”Vägen från tanke till tal är längre om man samtidigt som man formulerar sig måste uttrycka det på sitt andraspråk. Därför måste eleven få stanna kvar och bearbeta ett moment och skaffa språkliga medel för att kunna uttrycka det hon vill ha sagt, reda ut och precisera sina tankar. I väl valda texter och med tid avsatt för den språkliga bearbetningen kan också elever med svenska som andraspråk i större utsträckning påverka diskussionerna kring innehållet.” (sid. 209 f)

”I boken ”Häxfeber” fick eleverna höra det första kapitlet läsas högt av läraren. Sedan läste de själva samma kapitel igen och fick individuellt arbeta med följande arbetsuppgifter:

1. Tänk efter och skriv ner fem saker du redan vet om huvudpersonen i boken.
Hur vet du det? Hänvisa till sida och rad i boken (t.ex. sid 1, rad 4).
2. Skriv fem frågor du vill ha svar på när boken är slut.
3. Välj tio ord/uttryck som du vill lära dig.
4. Välj ett citat i kapitlet som gör intryck på dig. Motivera ditt val.

Uppgifterna 2–4 (svaren) sammanställdes och skrevs ut av läraren och delades ut som underlag för nästa lektions arbete.” (sid. 213)

I beskrivningen av arbetet med ”Häxfeber” visar författarna hur samtalet med andra har fördjupat elevernas läsoplevelse och gett dem nya språkliga redskap för att kunna förmedla sina tankar och uttrycka sig mer exakt och koncist.

Vad är då en bra bok för en andraspråkselev? Det kan behövas böcker med ett innehåll som eleverna kan identifiera sig med, t.ex. om barn i Sverige, som har anknytning till andra kulturer, såväl som böcker om svenska förhållanden, som eleverna kan behöva lära känna.

Böcker, som berör universella, existentiella frågor, som är aktuella för alla människor är också lämpliga, kring frågor t.ex. om överlevnad, liv och död. Mycket beror på hur innehållet introduceras och på hur författaren skriver, om eleverna ska kunna ta till sig boken. Det är inte lätt att som lärare se på sitt modersmål, svenska, ur ett andraspråksperspektiv och se svårigheterna i en text. Det behöver inte alls vara s.k. lättlästa böcker, som är lätta. Det knapphändiga språket gör inte alltid böckerna så spännande och intressanta.

Läraren själv måste ha andraspråksglasögonen på sig och hitta författare, som skriver så att de kan utgöra goda språkmodeller för andraspråksinlärare. T.ex. ”Mio, min Mio” är en sådan bok, som med sin sagoform håller samman berättelsen. Meningarna är koncisa och bra modeller för eleverna. Ordförrådet är inte alltför komplicerat. Men författare som skriver ofullständiga meningar, hoppar mellan olika tankegångar, inte berättar i kronologisk ordning, har svag textbindning, refererar till kulturellt svårbegripliga skeenden och använder många bisatser i följd t.ex. är mer svårlästa. Sedan hänger det återigen på ordförrådet. Där måste man vara medveten om svårigheterna: Finns många lågfrekventa skriftspråksord? Ord med dubbel betydelse (ex. handla, torka)? Bildliga uttryck (ex. blossa upp, lägga vantarna på)? Uttryck, där orden var för sig är välbekanta, men helheten betyder något annat (ex. ta vara på)?

Det är viktigt att här uppmärksamma, att läraren inte lägger sig på en alltför enkel, icke kognitivt krävande nivå eller välja så lättlästa böcker, att de inte utgör någon utmaning för eleven. Böckerna måste granskas i förväg och bedöma hur begripligt det kulturella innehållet är och se om de lämpar sig för elevens mognadsnivå och intressen. Många särskilt lättlästa böcker passar varken innehållsmässigt eller språkligt för andraspråkselever. Man behöver veta var eleverna står i sin språkutveckling, för att kunna finna rätt bok till rätt läsare. Ålder, språknivå i svenska, kognitiv och emotionell utveckling följs ju inte åt på samma sätt för dessa elever, som för enspråkigt svenska elever. En elev med kortare tid i Sverige kan oftast ännu inte uttrycka sig på ett sätt, som gör tankarna rättvisa, eller ta till sig litteratur, som motsvarar elevens ålder. Men höga förväntningar på eleverna, tankemässiga utmaningar kan hjälpa till att slussa dem in i de svårare texterna. Texterna bör ligga strax över den nivå i svenska där eleven befinner sig, för att stimulera språkutvecklingen.

Eleverna behöver också bli bekanta med olika typer av texter, olika genrer, såsom romaner, faktaböcker, tidningsartiklar, insändare, dikter, brev etc. Vet man vilken genre en text som ska läsas tillhör, vet man genast mycket om vad texten kommer att förmedla. Rubriken ”Rånare höll gisslan” signalerar att det troligen är en tidningstext. Att få läsa och bli medveten om olika genrer, hjälper eleverna att sedan själva kunna producera olika typer av texter och rapporter i skolan olika ämnen.

Referenser

Bråbäck, L & Sjöqvist, L (2001) Kan man vara dumdrigtig om man är modig? I: Naclér, K (red.) *Symposium 2000. Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Nationellt centrum, HLS Förlag. 208-224.

Holmegaard, M & Wikström, I (2004) Språkutvecklande ämnesundervisning. I: Hyltenstam, K & Lindberg, I (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*.

Lund: Studentlitteratur. 539-572.

Kuyumcu, E (2004) Genrer i skolans språkutvecklande arbete. I: Hyltenstam, K & Lindberg, I (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*.

Lund: Studentlitteratur. 573-595.

FÖRÄLDRASAMARBETE

Det finns stora variationer i hur barn i olika kulturer och samhällen socialiseras in i att tala, läsa och skriva. I västvärldens medelklasssamhällen kommer barn tidigt i kontakt med skrivet material, med bilderböcker och läsning i form av godnattsagor. Böcker har en naturlig plats i hemmet och många föräldrar interagerar med barnen när de läser högt för dem, en utmärkt inskolning till de frågor och svar, som barnen senare möter i skolan (Obondo 1999).

Men i andra delar av världen har litteraturen inte samma givna plats i hemmet. Barnböcker och godnattsagor som gemensam aktivitet för föräldrar och barn förekommer inte i alla samhällen världen över. Om elever i skolan förväntas ha ett positivt, aktivt förhållningssätt till barnböcker och läsning, måste skolan vara med och förmedla ett sådant förhållningssätt till barn och familjer från samhällen, som kanske inte har det. Detta måste ske i en dialog med föräldrarna och med en ömsesidig förståelse för de socialisationsmönster som råder i respektive kultur. De rika, språkliga resurser, som minoritetsbarnen och deras familjer har med sig, kan vara mycket annorlunda jämfört med de förhållanden som rått i de svenska medelklasshemmen och skolorna. Den berättarkultur och muntliga tradition som råder i t.ex. nomad- och jordbrukarsamhällen och som familjerna bär med sig, måste ses som en tillgång, som kan berika barnens språkutveckling och integration. Läraren måste känna till de interaktionsmönster och den språkanvändning, som förekommer i elevernas hem, och hur man har haft kontakt med läsning och skrivning. Det är dock viktigt för lärare att undvika stereotyper när det gäller olika grupper. Många, som kan verka homogena, kan i själva verket ha mycket olika inlärningsfarenheter.

Att skapa tillfällen till kontakt med de läsutvecklingsmodeller, som förekommer i den svenska skolan, kan då leda till en dialog med föräldrarna. Vid de föräldramöten med boksamtal, som barnbibliotekarien i Kista hade, fick t.ex. fäder tillfälle att fråga, vad de böcker om kärlek, som deras döttrar var så förtjusta i, egentligen handlade om. De blev mycket lugnade av att höra, att det handlade om t.ex. oskyldiga sneglanden på varandra, pojkar och flickor emellan, och inte de historier om sex, som de var rädda att flickorna kom i kontakt med i skolans litteraturvärld.

I läsprogrammet "Bokoxen" involveras föräldrarna i barnens läsning, genom att lyssna på deras läsläxor, som finns skrivna på barnens boklistor, och skriva på att barnen läst för dem. I modellen Better Reading Partnership är föräldrarna aktiva under hela läsperioden. De får information om vad elevens tio läsveckor kommer att innehålla och inbjuds till ett kort möte med specialläraren och samordnaren på skolan. Föräldrarnas engagemang är en viktig del av processen. De flesta elever fick hjälp av mamma eller pappa. Farmor, farfar, morfar och moster har också engagerats vid läxläsningen. *"Ibland läste jag för mig själv, ibland för mamma eller pappa, men de är inte så ofta hemma"* säger en elev.

Referens

Obondo, Margaret (1999) Olika kulturer, olika språksocialisation – konsekvenser för utbildning och social integration av invandrabarn. I: Axelsson, Monica (red.) *Tvåspråkiga barn och skolframgång – mångfalden som resurs*. Språkforskningsinstitutet i Rinkeby 1999.

LÄSUTVECKLING I BOKFLODSPROGRAM – EN SAMMANFATTNING

De olika läsprojekten i Stockholms stad har i varierande omfattning präglats av olika, gynnsamma faktorer för ett lyckat läsutvecklingsarbete. Dessa faktorer kan sammanfattas så som följer nedan:

Skolledningens roll

- Sätter mål – stöttar programmet
- Ger resurser/anslag till läsning och böcker
- Följer upp att arbetet med läsning fortgår
- Följer upp resultaten för hela skolan
- Prioriterar skolbiblioteket

Samverkan med folkbiblioteket

Barn- och ungdomsbibliotekarie som:

- Håller kontakt med lärarna
- Ger tips om nya böcker
- Ger lärare tips om skönlitteratur för ämnesundervisningen
- Föreslår lärare titlar för nya inköp till skolan
- Har bokprat för klasser och grupper
- Ger bibliotekskunskap
- Föreslår och lånar ut böcker till elever
- Föreslår författarbesök
- Har föräldramöten om läsning och med bokprat

Skolans och lärarnas roll

- Massor av böcker i klassrummet
- Hyllor och lådor för exponering av böckerna
- Lärarcirklar kring barn- och ungdomsböcker
- Lärarna förmedlar böcker till eleverna
- Mycket tid för läsning i skolan och hemma
- Läspartners/pedagoger, som kan ta emot barnens läsning och samtala om böcker
- Bearbetar läsoplevelser genom samtal och kreativa uttrycksätt
- Ordnar författarbesök
- Dokumentation. Läsprotokoll. Läsportfolio. LUS

Föräldrarnas roll

- Föräldrarna följer upp barnens hemmaläsning. Läsprotokoll
- Föräldramöten om läsning – även med bokprat
- Föräldrar samtalar på barnens modersmål om innehållet i böckerna
- Föräldrabesök på barnens utställningar utifrån läsningen

Elevernas roll

- Ägnar mycket tid till läsning i skolan och hemma
- Läsning i grupp av samma boktitel
- Bearbetar läsoplevelser i skrivande, skapande/drama mm
- Samtalar om böcker
- Skriver om viktiga frågor, om böcker
- Skrivarverkstad
- Skriver läslogg
- Har bokprat för kamrater och ger boktips

Författare på besök

- Har bokprat, introducerar sitt författarskap
- Har skrivarverkstad med elever

”LÄSLUST” – EN WEBBPLATTFORM FÖR LÄSUTVECKLING

Läslust ska, inom ramen för Webb SSB (Stockholms stadsbiblioteks webbplats), utvecklas till en plattform för erfarenhetspridning kring läsutveckling. Syftet är att dokumentera och informera om tidigare och pågående läsutvecklingsprojekt samt att ytterligare utveckla metoder för samverkan mellan förskola, skola och bibliotek kring språk- och läsutveckling. Läslust är både en del av Webb SSB (och ett delprojekt inom detsamma) och en del i uppdraget att prova modeller för samarbete mellan skola och folkbibliotek.

Bakgrunden till Läslust är tanken att alla olika satsningar på barns och ungas lust att läsa, på olika sätt inom olika förvaltningar i Stockholm, ska samlas och göras tillgängliga på denna webbplats. Under hösten 2005 startade exempelvis ett antal projekt i flera stadsdelar. I Kista har stadsdelsbiblioteket fått uppdraget att tillsammans med skolan ta fram en handlingsplan för samverkan mellan skola, förskola, skol- och folkbibliotek. I Skarpnäck arbetar stadsdelsbiblioteket med bokpresentationer och boksamtal riktade till pedagoger inom grundskolan. Ett liknande projekt har pågått i Norrmalms stadsdel, men där har målgruppen framförallt varit förskollärare. I Tensta pågår ett projekt kring användningen av bilderböcker tillsammans med förskolepedagoger. Detta är goda exempel på samverkan mellan förskola, skola och bibliotek. Tidigare exempel är ”Listiga räven” i Rinkeby, ”Kloka ugglan” i Skärholmen, ”Bokoxen” i Kista, ”Demokrati bygger på läslust” i Tensta och ”Att läsa är att växa i Husby”.

På webbplatsen ska pedagoger för alla åldersgrupper framöver kunna finna inspiration, idéer, kontakter, litteraturtips och möjligheter att interagera pedagoger emellan eller med barnbibliotekarier. Målet är att även SSB:s personal ska använda webbplatsen som ett naturligt verktyg i verksamheten. Webbplatsen finns på www.biblioteket.stockholm.se och är under uppbyggnad (Marie Johansen, barn- och ungdomsbibliotekarie på SSB, projektledare för ”Läslust”).

SLUTKOMMENTAR

Lärarnas syn på Bokoxen

Lärarna i Oxhagsskolan fick i samband med att projektet avslutats svara på en enkät med frågan ”Vilka tycker ni är de viktigaste faktorerna i arbetet med barnens läsutveckling enligt Bokoxen, som gynnar deras läsutveckling och läslust?” Sex lärare svarade på frågan. Här är deras svar:

”Det byggs upp en stämning kring böcker och berättelser, som skapar läslust. Tillgången på olika böcker på olika nivå gör att det går att hitta varje elev och individualisera. Glädjen till böcker är den främsta faktorn, tycker jag. De sporrar varandra att läsa med bokprat, biblioteksbesök, teatrar m.m. Intresset växer ju mer de läser! Att läsa tyst varje dag blir en härlig stund i lugn och ro. Jag tror att vi lyckas bevara intresset för läsning även utanför skolan.”

”Ett roligt och stimulerande sätt att lära sig läsa på. När det är roligt läser eleverna mer. Föräldrarna följer med i utvecklingen, när deras barn läser för dem. De flesta barn kommer igång riktigt bra. Läraren måste vara observant och stödja eleven i att gå vidare i sitt val av böcker. En del elever behöver dock ha ytterligare hjälp med läsinläringen. Elever med läs- och skrivsvårigheter behöver få hjälp att få ihop det med gammal ljudningsmetod och LTG. En del behöver också ha intensivläsning under några veckor för att komma igång, och det behöver man vara uppmärksam på i Bokoxen.”

”Bokpratet är viktigt för att stimulera barnen till att välja böcker och också en gemensam stund. Man måste uppmärksamma de gemensamma läsoplevelsorna i Bokoxen. Att tillsammans läsa, uppleva och diskutera en gemensam text eller bok är också mycket viktigt. När man kommer till läsning i högre klasser för att lära sig och förstå, då räcker inte Bokoxens läsande till. Men som en start att börja läsa är Bokoxens idé ’att bada i böcker’ bra, men det är en metod, som måste kompletteras med andra.”

”Barnen får en nyfikenhet och en känsla för böcker. Bra att de är omgivna av böcker i klassrummen och lär sig att vara rädda om dem. Det blir lätt att nivågruppera och individualisera.”

”Vi börjar dagen med att barnen läser 20 min. varje dag. Barnen tycker att det är bra. Genom att läsa så många böcker lär sig barnen nya ord, nya uttryck och saker om nya miljöer. Vi bearbetar texten tillsammans. De lär sig kunna återberätta handlingen i en bok. Vissa barn kan känna igen sig i böcker. Föräldrar blir mer delaktiga och har lättare att förstå och blir medvetna om barnens läsutveckling. Barnens skrivande har påverkats till det bättre av allt läsande och de vet, att en berättelse kan handla om vad som helst, som i böckerna.”

”Ett plus är att eleverna får tillfällen att bli bokmalar. Inställningen till böcker stärks. Det finns en risk för att lärare, som inte har kännedom om hur läsinläring går till, glömmer att arbeta strukturerat med vissa moment, och individuellt med barn som inte har förmåga att ta till sig läsförmågan själva via böcker. Då måste specialläraren också kunna träda in och stötta, och det gör man också, bara lärarna är uppmärksamma på barnens behov.”

Andra läsprojekt

Läsprojektet ”Listiga Rävén” har kommit att inspirera många skolor att satsa på läsning. I Skärholmen arbetade man vidare med läs- och skrivutveckling inom ramen för Storstadssatsningen i ett projekt, som fick namnet ”Kloka Ugglan”. Erfarenheterna från detta projekt finns beskrivet i en skrift från 2001, *Kloka Ugglan i Skärholmen. Rapport från ett läs- och skrivutvecklingsprojekt* (red. Fia Andersson & Ulla Rönsten), som getts ut av Skärholmens bibliotek. Projektet hade en kurs från Lärarhögskolan som utgångspunkt, och pågick i Skärholmen under läsåret 2000–01. ”Syftet med kursen var att deltagarna skulle lära sig hur man stimulerar barns språkutveckling och stödjer deras läsning och skrivning med utgångspunkt från skönlitteraturen. Detta arbetsätt har hämtat inspiration från arbetet på Nya Zeeland och från Reggio Emilia och visat sig framgångsrikt bl.a.

i Rinkeby (s. 6).” Ett trettiotal förskollärare, fritidspedagoger, lågstadielärare, lärare år 1–7 samt bibliotekarier deltog. Kursledare var Fia Andersson, universitetsadjunkt vid Lärarhögskolan i Stockholm.

Bland resultaten framhålls kursdeltagarnas fortsatta arbete med barnens läsutveckling utifrån skönlitteraturen. Samtal, bildskapande, dramatiseringar och andra bearbetningar av sagor och skönlitteratur gav barnen tillfälle till bearbetning av egna upplevelser och tankar. Med nya böcker, som introducerades på ett inspirerande sätt, blev läsning något lustfyllt, vilket bidrog till en lugnare miljö i klasserna. De öppna frågorna i boksamtalen innebar att barnens egna tankar kom i centrum, något som upplevdes viktigt av barnen själva och av lärarna (sid. 7).

Bibliotekarierna spelade en viktig roll i arbetet. De ”väckte barnens nyfikenhet för böckerna och gav dem viss förförståelse för innehållet, något som underlättade för läsaren att snabbt komma in i boken (sid. 7)”. De var också viktiga i rollen att som vuxna kunna hitta rätt bok, en bra historia som angår en viss läsare. En personlig kommentar från en vuxen, ökade elevernas intresse för att låna och läsa den boken.

Den lilla boken om ”Kloka Ugglan” ger många infallsvinklar på barns läsning och läslust.

Vad forskningen visar ... ”Listiga Räven” – läsprojekt i Kvarnbyskolan, Rinkeby. Kort sammandrag.

Ett bokflodsprogram pågick enligt nyzeeländsk modell i Kvarnbyskolan, Rinkeby 1995–98. Efter en termin i år 1 kunde alla barn läsa. När barnen gick ut år 3 hade klassen bland de bästa resultaten i läsförståelse i Stockholm (Karin Taube, läsundersökning 1998).

Förskoleklassen hade påbörjat arbetet med mycket bilderböcker och läsning. Man skrev också egna gemensamma sagor och berättelser på blädderblock, och även annat gemensamt skrivande: små meddelanden och minnesord.

- Man lekte med bokstäver. Man arbetade med bild och ord tillsammans.
- Allt skulle vara roligt och lustfyllt.
- Barnen blev nyfikna på skriftspråksinlärning och läsningens betydelse.
- Man hade ofta högläsning.
- Barnen fick varje dag berätta något de varit med om, eller om en bild eller bok de tyckte om.
De gick också till biblioteket och lånade böcker tillsammans.

I år 1 var barnen omgivna av massor av böcker i klassen – inga läsläror användes. Flera ex. fanns av en del böcker. Barnen läste två och två och i grupp.

Bibliotekets roll var viktig. Där hade man utlåning och bokprat. Man hade utställningar av elevers arbeten: föräldrar skulle skriva på en lapp, att de varit där!

Lärarna läste mycket högt.

Alla barn hade högläsningläxa – kallades ej läxa – hemma varje vecka, berättade om innehållet på modersmålet och föräldrar bockade av att de läst hemma på barnets egna lista där alla böcker antecknades. Barnen berättade alltid varje bok de läst för någon eller för klassen. Boken lästes flera gånger. Man dramatiserade en gemensam bok med hjälp av dramapedagog. Barnen hade lättast för att berätta, när de fick ta en roll!

Barnen, som kunde läsa, gick ner och läste för 6-åringarna.

Barnen skulle alltid i tal, skrift uttrycka sina tankar om boken de läst, rita bild och skriva kommentarer. Deras alster plastades in och häftades ihop fint. Första året läste varje barn 60–80 böcker. Efter 3:an hade de läst 400 böcker var.

Man arbetade kring olika teman:

- Rädslor. ”Alfons och odjuret”.
- Änglar/andar – alla kulturer har.
- ”Min bästa sak”, en leksak – barnen frågade föräldrar om leksaker de ev. haft som barn.
- Man hade Astrid Lindgren-tema. Barnen besökte Junibacken. De var på teaterföreställning, gjorde en skolresa till Vimmerby.
- Arbete skedde utifrån FN:s barnkonvention: ”Vad är ett barn?” – exempelvis utifrån en bild av en kalv man gav ett namn och talade till, skrev brev till. Man besökte en kalv.
- Målet: att känna till 10 svenska barnboks författare. Författarbesök i skolan.
- Arbetade i samarbete med stiftelsen Abrahams barn – om religionerna.
- Lärarna svarade på en enkät. Resultat: programmet gav ett enormt stöd, tyckte lärarna!

Vad är hemligheten?

Tre steg är viktiga (enl. M. Clay 1993):

1. Att alla barn får möjlighet till goda läs- och skrivupplevelser i förskolan
2. Att dessa goda läs- och skrivupplevelser också fortsätter under de första skolåren
3. Att läs- och skrivarbetet har en individuell uppläggning
 - Ett omfattande inflöde av meningsfull, intresseväckande text
 - En integrering av muntliga och skriftliga aktiviteter
 - Fokus på innehåll istället för form

...leder till

- Andraspråket lärs in ”på köpet”
- En hög, inre motivation för läsning

Barn lär sig läsa, genom att läsa – det ska vara roligt! Att få återberätta och formulera sig utvecklar tanken, språket och barnens personlighet. I Rinkebyklassen fick de på köpet ett bättre klassrumsklimat, blev bättre i matematik, blev till och med bättre på att simma.

Referenser

Axelsson, M (2000) Framgång för alla. Från att inte kunna – till att inte kunna låta bli att läsa.

I: Åhl, H (red.) *Svenskan i tiden – verklighet och visioner*. Stockholm: Nationellt centrum, HLS Förlag. 9-23.

Alleklef, B. & Lindvall, L (1998), *Listiga Råven. Läsinläring genom skönlitteratur*. Ett läsprogram i Kvarnby-skolan, Rinkeby i samarbete med Rinkeby bibliotek. En bok för alla.

”KAN EFFEKTIV LÄSINLÄRNING OCH LÄSUTVECKLING GÖRA SKILLNAD?”

Ulla Damber, doktorand, Mittuniversitetet, Härnösand.

Ulla Damber arbetar med en uppföljningsstudie av bokflodsprogram och skolresultat, och har färdigställt en kvantitativ studie över åtta överpresterande årskurs 3-klasser i Kista-Rinkeby (från Bokoxen, Listiga Råven). Vid ett samtal i februari 2007 berättar hon följande om sin undersökning:

”Vad som framkommit ur mitt material är, att det inte tycks vara metoden i sig, som är det avgörande. Istället tycks det som om vissa element i undervisningen s.a.s. varit framgångsdrivande. Till de mest framträdande dragen som framkommit så långt hör:

Riklig mängd av autentisk text, vald utifrån eget intresse. En kombination av läsande och skrivande från första början, med en förhöjd lingvistisk medvetenhet som följd. Barnen har praktiserat strategier för läsförståelse redan från början. Barnen har setts som individer och deras språkbakgrund har inte lett till att lärares förväntningar eller förhållningssätt påverkats... de har alla bemötts som kompetenta individer, på deras egen nivå, eftersom långt driven individualisering framstår som ett annat grunddrag.

Elevers och lärares lust och engagemang är ytterligare en faktor. Helt uppenbart har det varit roligt att komma till jobbet/skolan och ett starkt, akademiskt fokus har utvecklats, vilket även inbegripit lugn, ordning och tydlig, väl kommunicerad struktur i skolarbetet, där eleverna haft helt klart för sig vad som förväntats av dem. Dessutom har de 'formella' kontakterna mellan lärare och föräldrar med stor sannolikhet haft betydelse. Skolan har framstått som en 'riktig' skola med 'riktiga' lärare med auktoritet, och en stark ömsesidig tilltro mellan lärare och föräldrar. Jag skulle vilja beskriva detta förhållande som en slags 'kulturkänslighet', som gjort att de konflikter och missförstånd, som kan utvecklas utifrån olika kulturella koder, i det här fallet undvikits. Kanske detta är en av de viktigare faktorerna? Vidare har projektet emanerat 'bottom-up' med lärarna som drivande kraft. Man har också känt ett starkt stöd från rektorerna. Hela skolorna tycks även ha utvecklat ett fokus på språkförmåga, vilket ju Jim Cummins talar om, som en viktig förutsättning, om förändringar ska ske på bredare front.

För mig torde emellertid en trolig utveckling vara, att de mycket goda resultat, som jag har dokumenterat i mitt tidigaste material, kanske inte riktigt hållit i sig, då arbetssättet blivit mer av metod och mindre av det nära och tydliga engagemang som utmärker de tidiga lärarna. Känslan av ägandeskapet över projektet borde ju bli svagare med åren. Likaså tror jag att den långt drivna individualiseringen inte varit möjlig, utan ett engagemang utöver det vanliga (och även inte utan en lång erfarenhet som lärare).”

Referens

Cummins, J (1996) *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*. California Association for Bilingual Education.

LÄRARFORSKNING OM LITTERACITET I MÅNGKULTURELLA SKOLOR

Elva lärare, verksamma i de tidigare åren i grundskolan och från olika stadsdelar i Stockholms stad, har under hösten 2005 deltagit i lärarforskning (även kallad aktionsforskning) om litteracitet, tillsammans med forskarna på Språkforskningsinstitutet i Rinkeby. Projektet har varit en del av ett samarbete mellan Språkforskningsinstitutet och Kompetensfondens projekt ”Språk- och kunskapsutveckling i Stockholms stad”. Rapporten ”Lärarforskning om litteracitet i mångkulturella skolor”, är ett resultat av denna lärarforskning.

Rapporten tar upp olika aspekter kring litteracitetsbegreppet, hur barn blir litterata och utvecklar sin läs- och skrivförmåga. Rapporten förklarar även vad lärarforskning innebär. Det är värdefullt för lärare att få stanna upp och reflektera över verksamheten och lärarrollen, att få fördjupa sig i för dem centrala frågeställningar. Rapporten vänder sig därför även till pedagoger, som själva vill pröva på ett reflekterande och forskande arbetssätt.

Lärarnas arbete med sina elever, deras reflektioner och dokumentation har resulterat i ett antal uppsatser, som ingår i rapporten. Dessa tar upp frågor som t.ex. hur elever med svenska som modersmål reflekterar kring läsning av multietnisk barnlitteratur, om elevers läsvanor, om att läsa böcker tillsammans, om boksamtal, om tvåspråkiga elevers kontakt med läsning på sitt modersmål, m.m:

Anette Lindblad & Britt-Marie Mild: ”Elevernas reflektioner kring läsning av multikulturell barnlitteratur”

Tuija Rämö: ”Kan tvåspråkig litteratur väcka läslusten? En studie om litteratur på romanes och på svenska som inspirationskälla för läsinläringen”

Johanna Karlsson: ”Lärarnas och elevernas förväntningar kring litteracitet”

Malin Högberg: ”Att läsa högt tillsammans”

Karin Österlund: ”Utveckling av boksamtal som klassens litteracitetsaktivitet”

Maria Carlström: ”Boksamtal – forskning om barns lärande och litteracitet”

Kerstin Elinder: ”Konstarter och multimedia – en väg till litteracitet”

Anna Hedlund: ”Vi skriver våra egna böcker – ett skriftspråksutvecklande arbetssätt”

En annan grupp pedagoger har deltagit i lärarforskning med fokus på arbetet med barn i förskola och förskoleklass. Deras arbeten finns beskrivna i rapporten ”Lärarforskning i stadens mångkulturella förskolor – en länk mellan forskningen och praktiken”. Några av pedagogerna i denna grupp har forskat kring läsutveckling och litteracitet. De har skrivit följande uppsatser:

Majrith Ahlström & Balkir Özkan: ”Skapa sammanhang i berättelsen och tillvaron: simultan läsning och skrivning på elevernas två språk.”

Louise Mehdipoor: ”Bokstavsinsläring i förskolan – tabu eller framgångsrik praxis?”

Christina Wennergren: ”Är böcker språkutvecklande i förskoleklassen?”

Referens

”Lärarforskning om litteracitet i mångkulturella skolor”, Margaret Obondo & Eija Kuyumcu (red.). Språkforskningsinstitutet i Rinkeby 2006.

”Lärarforskning i stadens mångkulturella förskolor – en länk mellan forskningen och praktiken”, Margaret Obondo & Eija Kuyumcu (red.). Språkforskningsinstitutet i Rinkeby 2006.

SLUTORD

För att arbetet med läsning i skolan ska leda till att elever blir framgångsrika i sin läsutveckling, utvecklar språket och tanken och vidgar sina kunskaper om världen behövs en stark och medveten satsning från skolans sida. Att satsa på läsning, i den vidare bemärkelse denna rapport visar, lönar sig på sikt. Det tycks också vara mycket centralt att eleverna har nära kontakt med böcker, dagligen, att böckerna finns lättillgängliga runt omkring dem.

De projekt som här berättats om, har fokuserat på olika faktorer kring läsning: förmedling av böcker, högläsning, boksamtal, många böcker i klassen, samtal om böcker och mycket mer. Vad man kan utläsa är, att det inte räcker med att ha många böcker för de yngsta de första skolåren, eller med bra bokprat och lärares intresse för böcker, att eleverna läser mycket, eller att bara ha böcker i skolans bibliotek. Det behövs mer än så. Eleverna ska ha härliga böcker runt omkring sig i klassrummet dagligen – i alla åldrar! Det behövs att skolan avsätter mer tid för elevernas läsning, mer än en lässtund på tjugo minuter varje dag. Att ägna mycket tid till läsning ger flerfaldigt igen. Eleverna måste få läsa kontinuerligt på ett lustfyllt sätt, som väcker deras intresse för vad läsning kan ge, och gör dem till goda läsare och bokslukare. Läsning vidgar deras vyer och bidrar till deras personliga utveckling. Några intensivläsningsperioder om ett par veckor varje läsår är inte tillräckligt. Det behövs många, många rika tillfällen till läsupplevelser, både enskilt, hemma, i grupp och i skolan, varje dag, och även någon som tar emot ens läsupplevelser, att få samtala om böcker. Och det behövs högläsning. Det behövs också mycket bearbetning av det man läst, mycket reflekterande, mycket skrivande i anslutning till läsupplevelserna, från allra första början. Och, som tidigare sagts, det behövs att skolorna avsätter pengar för att kunna köpa nya, härliga böcker till sina elever!

Men elever behöver också få fortsätta att utveckla sin läsförmåga högre upp i åldrarna, t.ex. från år 4, då texterna och ämnesstoffet plötsligt blir alltmer abstrakt och faktaspäckat. Eleverna behöver böcker med faktatexter parallellt med de skönlitterära texterna. Läsning och skrivning kring olika genrer är ett område, som är under utveckling. Elever behöver få komma i kontakt med texter för olika syften, som förebilder, och själva få arbeta med skrivande av olika typer av texter för olika ändamål. På så sätt kan de tillägna sig de språkliga och funktionella verktyg, som skolarbetet kräver i olika ämnen och för framtida studier.

Det behövs samtal om böcker för ungdomar, som vill reflektera och diskutera existentiella frågor, diskussioner som utvecklar skrivandet och därmed utvecklar tanke och språk. Att få bearbeta det man läst och dela läsupplevelser med andra, är minst lika viktigt för att skapa läslust. Att satsa helhjärtat på läsning i en skola är en god investering. Läsning lönar sig!

PROJEKTRAPPORTER

(Kompetensfonden 2006)

Better Reading Partnership, BRP. LTUG-läsning på talets och upplevelsens grund. Slutrapporter. Lena Sällström, Älvsjö sdf

Läsning lönar sig, Kista. Slutrapport. Christina Ernstsson, Lena Liljebjörn, Maria Sturén, Kista sdf

LÄS-KULTUR-SPRÅK. Läsglädje. Slutrapport. Anna Engström, Norrmalms sdf

Läs! Slutrapport. Marie Johansen, stadsbiblioteket i Skarpnäck och Stockholms stadsbibliotek

Läslust. Slutrapport. Marie Johansen, Stockholms Stadsbibliotek

Läs- och skrivinläring med datorn som verktyg. Östermalmsskolan. Östermalms sdf. Kristina Odevall, Yvonne Littbrand, Sophie Sjölund, Maria Ericsson och Veronica Seth

LITTERATURFÖRTECKNING

Abrahamsson, T & Bergman, P (red.) (2006) *Tankarna springer före. Att bedöma ett andraspråk i utveckling*. HLS Förlag. Stockholm

Allard, B, Rudqvist, M, Sundblad, B (2001) *Nya Lusboken. En bok om läsutveckling*. Bonnier Utbildning.

Alleklef, B. & Lindvall, L (1998), *Listiga Råven. Läsinlärning genom skönlitteratur*. Ett läspanjekt i Kvarnby-skolan, Rinkeby i samarbete med Rinkeby bibliotek. En bok för alla.

Alleklef, B & Lindvall, L (2003) *Listiga råven smyger vidare*. En bok för alla.

Amborn, H & Hansson, J (1998) *Läsglädje i skolan. En bok om litteraturundervisning tillsammans med sluka*. En bok för alla. Sverige.

Andersson, F, Löthagen, A, Sohlgren, K (2007) *Pärlor på svenska*. Bibliotekstjänst, Lund. (under utgivning)

Andersson, Fia & Rönström, Ulla, red. (2001) *Kloka Ugglan i Skärholmen. Rapport från ett läs- och skrivutvecklingsprojekt*. Skärholmens bibliotek.

Axelsson, M (2000) Framgång för alla. Från att inte kunna – till att inte kunna låta bli att läsa. I: Åhl, H (red.) *Svenskan i tiden – verklighet och visioner*. Stockholm: Nationellt centrum, HLS Förlag. 9-23.

Björk, Maj & Liberg Caroline (2004) *Vägar in i skriftspråket – tillsammans och på egen hand*. Natur och kultur, Stockholm.

Bråbäck, L & Sjöqvist, L (2001) Kan man vara dumdrigtig om man är modig? I: Nauclér, K (red.) Symposium 2000. *Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Nationellt centrum, HLS Förlag. 208-224.

Chambers, A (1993) *Böcker inom oss. Om boksamtal*. Rabén & Sjögren, Stockholm.

Cummins, J (1996) *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*. California Association for Bilingual Education.

Ekström, S (2005) *Läs och berätta.Handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper i förskola och förskoleklass*. En bok för alla. Sverige.

Ekström, S & Isaksson, B (1997) *Bildglädje och läslust*. En bok för alla.

Eskild, H & Hambro, B (2005) *Snick och snack*. Liber.

Ett sätt att samtala om böcker. Enkel handledning, ladda ner på www.ebfa.se

Fickla, avloppsrör och stjärnprickig. Om små barns språkvärld. En bok för alla, 2002.

Fransson, *Att tala om böcker*: Ladda ner på www.ebfa.se

Henriksson, L (2000) *Nya Bokpuffar: lekidéer kring bilderböcker och berättande i förskola och skola*. En bok för alla, Sverige.

Holmegaard, M & Wikström, I (2004) Språkutvecklande ämnesundervisning. I: Hyltenstam, K & Lindberg, I (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. 539-572.

Isaksson, B (2001) *Om tjocka böcker och tunna*. En bok för alla.

Kuyumcu, E (2004) Genrer i skolans språkutvecklande arbete. I: Hyltenstam, K & Lindberg, I (red.), *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur. Sid 573-595.

Kjersén-Edman, Lena (2002) *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Natur och Kultur, Stockholm.

Carleson, V & Norberg, I (red.) 2003. *Läslust & lättläst: Att förebygga och reparera lässvårigheter och bevara läslusten*. Bibliotekstjänst, Lund.

Läslust & läslist: *Idéer för högstadiet och gymnasieskolan*. (2005) Bibliotekstjänst, Lund.

Molloy, Gunilla (1996) *Reflekterande läsning och skrivning*. Studentlitteratur, Lund.

Obondo, M & Kuyumcu, E (red.) 2006. *Läraryrkning om litteracitet i mångkulturella skolor*. Rapport från Språkforskningsinstitutet i Rinkeby.

Tragetorn, Arne (2005) *Att skriva sig till läsning – IKT i småskolan*. Liber.

Publikationer i vår skriftserie:

Måluppfyllelse & Resultat. Nr 1: *Det går att lära sig mer – två utvärderingar*,
Eva Norén och Sara Ramsfeldt, 2007

Stöd & Stimulans. Nr 1: *Etnomatematik Perspektiv för ökad förståelse i matematiklärandet*,
Irene Rönneberg och Lennart Rönneberg, 2007

Stöd & Stimulans. Nr 2: *Läsning lönar sig – Läsning och läsprojekt i Stockholms stad*,
Birgitta Anstrin-Åstedt, 2008

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN